

„მოგზაური“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნაბეჭდი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ ქ. № 44.

მღობზაშური

რედაქცია ღიბა ყო-
ველ დღე: ღილის
10 საათ, შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

უ მ ვ ე ლ კ ვ ი რ ი უ ლ ი შ უ რ ა ნ ა ლ ი

№ 26.

კვირა, 17 ივლისი 1905 წლისა.

№ 26.

შინაარსი: რუსეთი.—მომავალი ერობა, ნ.-ვისი.—სხვა-დასხვა ამბები.—ღაბა სოფლის ამბები.—უცხოეთის ქრონიკა.—გაკერით, სან-ღონისა.—ღრონი იცალენ ანუ მწარე ფიქრები (სამი მონოლოგი), ახი-ანისა.—ფელეტონის მაგიერი, №-ისა.—განმარტება.—ჩემი „შთაბეჭდილებანი“, ღიისი.—ეურნალ-გაზეთებიდან.—„ცნობის ფურცელს“.—ბურჟუა და პროლეტარი, თარგმანი.—შურის ძიება, ეშმაკისა.—დედაკაცი დი მისი ეკლამორი მღობზაშურთა ტექნიკისა.

რ უ ს ე თ ი.

რუსეთის დღევანდელი აზვირთებული ცხოვრება ირ მთავარ მომქმედ ძალთა ბრძოლის ნ.ყოფია. ჩაგრული, უფ-ღემა ახდლი ღიდი უმრავლესობა ებ-ძვის მზაგერლსა და ბრძოლის საშეკლებით აღტურვილ უმცირესობას. რუსეთის ხალხი და ჩინოვნიკი რუსეთი ანუ რუსეთის ბიუროკრატია აი ორი მოპირდაპირე. ბრძოლა ამ ორ ბანაკთა შო-რის დღეს როდი დაწყებულა. ის კარგა ხანია ღვიოდა ხალხის გულში; დღეს კი მან ფრთა გაშალა, საოკრათ გაიხარდა და გაძლიერდა. რასაც წინა ხანებში წლები სკ-როდა, დღეს საათობით დრო აღარ უნდება და განმანთავისუფლებელი მო-ძრაობაც მღვეის ნაბიჯით მისწრაფს უკანასკნელი მზნისა-კენ. თამაშთ შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ხანა მო-ძრაობისა არის გაღამწყვეტი ხანა. ყველასათვის თვალსაჩინოა, რომ რუსეთის ცხოვრების ძველ კალაპოტში ჩაყენება შეუძლ-ბელია. ასეთი აზრი მხოლოთ უგუნური ადამიანის ოცნებაში თუ დაიბადება. ხალხმა აიღო თავისუფლების აღღო, გაითვა-ღისწინა თავისი უნუგეშო მღგომარეობა, გაიგო ნამღვილი მიზეზი იმ აუტანელი გასაჭირის, რომელსაც წინეთ „ღვთის რისხვისა“ აწერდა, იცნო მტერ-მოყვარე და შეინძრა, გაიწია თავისუფლებისაკენ და განა შეუძლია რაიმე ძალას ამ გო-ღოლათის უკან დაწევა, ძველ კალაპოტში ჩაყენება?

იოცნებონ ამ იმედით იმ გონება დაბნელებულებმა, რომელთათვისაც ცხოვრების უკან სვლა ხელსაყრელია, ჩვენ კი გადავავლოთ თვ-ღი რუსეთის დღევანდელ ამბებს.

რასაკვირველია ყოველის უწინარეს თქვენს ყურადღებას ამ მოძრაობის მოწინავე რაში, რუსეთის პროლეტარიატი, მიიპყრობს. რუსეთის რეჟიმა—ეს დაუძინებელი და მას-თან შეგნებული მტერია დღევანდელი ბიუროკრატის, ყოველგვარი საშეკლებით ებრძვის ექსპლოატატორების ძლიერებას, ებრძვის თავ-გამოდებით, გაბედულათ. განა არის საღმე ისეთი ქალაქი, საღაც მუშათა გაფიცვა არ მომხდარი-ყოს, საღაც პოლიციასა და პროლეტარიატს შეტაკება არ მოსვლოდეს? განა არის რუსეთში ისეთი სამრეწველო დაბა-ქალაქი, რომლის ქუჩებზეღაც არეულობა არ მომხდარიყოს? გაფიცვა და ქუჩის დემონსტრანცია ჩვეულებრივი მოვლენა შეიქმნა რუსეთის ცხოვრებაში და თავისი სიღიადით მთელი ქვეყნის ყურადღებას იპყრობს. გაიხსნეთ პეტერბურგის ქუჩები

ცხრა იანვარს, ივანოვო-გოზნესენსკო, მოიგონეთ ღოძის და ვარ-შაგის პროლეტარიატის მამაცი იერიში, იმათი ბარიკადები. გაიხსნეთ აგრეთვე შავისა და ბალტიის ზღვის მებღვაურთა აჯანყება, ჯავშნიანი გემი „პოტიომკინი“ და „გიორგია“, დრაგუნთა ესკადრონის ავსტრიაში გადასვლა და იქ იარაღს დაყრა.

ყველა ამგვარი ფაქტიდან ცხადთ ჩანს, რომ მებრძოლთა ერთი ბანაკი ინგრევა, და ერთის დანგრევა ხომ მეორის გაძლიერებას ნიშნავს.

არც თუ გარდამავალი ბიუროკრატული სისტემა არის გულ ხელ დაკრფილი; ისიც უკანასკნელ ღონისძიებას ხმარობს, გონიერება კი სულ სხვა გვარ მოქმედებას მოითხოვდა. ჩათრევას ჩაყოლა სჯობიათა ნათქვამია და აქაც ხომ საქმე ჩათრევით გათავღება; ვინ ვის ჩათრევს არავისათვის საიღუმლო აღარ არის.

გაძლიერებული დაცვის წესები თითქმის ყველა ქალაქებში და დაბებში შემოიღეს, ახლა კი მთელი მხარეები და ქალაქები სამხედრო მართვის წესზე არიან გიმოცხადებულნი. ცენზურის სისასტიკეს საზღვარი აღარა აქვს. ცოტათ თუ ბევრათ გაბე-ღული გაზეთები ერთი-მეორეზე იხურებიან. უთვალავი ციხე-საპყრობილები დამნაშავეებით გამოიშლა, პოლიცია აღურაცხელ იარაღს და ასაფეთქებელ წაშალს იქერს; პოლიომენ მთელს ღამორატორებს, რომლებშიაც ბომბებსა და სხვა ამაფეთქებელ ყულმარებს აწზადებენ. ფარულთა ღიტერატურამ თითქმის ნება დართულს გადააჭარბოს. სულ მოკლე ხანში რამოდენიმე ნება დაურთველი სტამბა აღმოაჩინეს რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეებში.

პოლიცია დაიბნა და თუ კიღვე ახერხებენ ფარული საწყა-ბების დაქერას—ეს ამიკომ, რომ უკანასკნელთა რიცხვი ოღბათ ძალზე გამარღდა. ყველა ზემო აღნიშნული ფაქტები ამტკი-ცებენ, რომ მოძრაობამ შორს, ღრმათ გაიღვა ფესვები.

საშინლათ იმატა პოლიციელთა და ყაზახთა ელეთამ. ტელეგრაამები სავსეა ამგვარი ამბებით და ჩენი თვალითაც ხშირათ ვხეღავთ.

გლეთათა მოძრაობაც დღითი დღე ძლიერღება: მზარღდან მზარში გაღადის, გუბერნიღდან გუბერნიაში. მსხეღ მემამუ-ღეთა აკღება წიოკება ხშირ მოვღენათ გაღაიქცა. ზოგიერთ-აღაგებში გღებ-კაღობა სრულიათ ჩამოშორღა ბიუროკრა-ტიას; ზურგი შეაქცია მის ყოვეღგვარ დაწესებუღებებს და თავისი სახაღხო საშეკლებით გაღოღის. გღებთა მოძრაობის გაძღიე-რება იქიღანაც შეგვიძღია დავასკენათ, რომ მან ყაზახთა უბ-ნებშიაც იჩინა თავი. გაზეთებიდან ვტყობიღობთ, რომ ყუ-ბანისა და დონის ყაზახებში მოძრაობა დაწყებულა; ყაზახ რუღობა კი ყვეღაზე უფრო კონსერვატიული ნაწიღია რუ-სეთის გღებ კაცობასა, ვინაიღგან მატერიღლურათ სხვებზე უფრო უზრუნვეღ ყოფიღია.

საქმის ნორმალური მიმდინარეობა თითქმის ყველა უწყებაში დარღვეულია. უმაღლესი, საშუალო და ზოგან დაბალი სასწავლებლები დახურულია, სასამართლოებს ხალხი შორდება. მიმოსვლა და საქონლის გადატან-გადმოტანა გაძნეულა. ქარხნები და ფაბრიკები იხურებიან და მრავალი მუშა ხელი უსაქმოდ რჩება. უკიდურესი სიღარიბის მიუხედავად გადასახადთა რაოდენობა მატულობს და კიდევ მეტს უკმაყოფილებას იწვევს.

ი ასეთია დახლოებით რუსეთის დღევანდელი ცხოვრება. ყოველივე ეს რომ ჩინეთში ან სხვაგან სადმე ხდებოდეს, ჩვენი გაზეთები სამსე იქნებოდა „ჩინეთის რევოლუციის“ ამბებით.

მოკავალი მკობა.

I

მთელი ჩვენი „საზოგადოების“ ყურადღება დღეს მიქცეულია მთავრობის მიერ წამოყენებულ ეროდის სიკატხზე. ძველმა რეჟიმმა ერთ ერთ საქირო დათმობათ კავკასიაში ეროდის შემოღება დაინახა; მაგრამ როგორ და რა გზით განხორციელოს ეს რეფორმა, ან რომელი წესდება შემოიღოს—1864 წლისა თუ 1892-ის, თუ სულ ახალი ადგილობრივი პირობების შეთანხმებია? აი კითხვა, რომელიც გახდომიან თავსატეხაა. ამ მიზნით დგება განსაკუთრებული საბჭო, რომელშიაც იწვევენ „საზოგადოების“ და „მკვიდრთა“ წარმომადგენლებს და მათ აზრის მოსმენის შედეგ შეუდგებიან საქმის განხორციელებას. ასეთია სურვილი. მიზანი კი, რასაკვირველია, არის აბოლიცრებული ცხოვრების დამშვიდება და, რამდენადაც შესაძლებელი იქნება, ძველ კალაპატში ჩაბრუნება. ჩვენ არ ვიცით, რამდენათ შესძლებენ მიწვეული ელემენტები ისეთი ფორმის გამონახვას, რომელმაც უნდა შესძლოს ცხოვრების დამშვიდება—სასწაულიც შესაძლებელია—მაგრამ ერთი კი აშკარაა—ამ საქმის ინიციატორებს ავიწყდებათ, რომ ძველი კუბრი ახალ ღვინოს ვერ გაუძლებს.

არ შეიძლება ძველ რეჟიმში ახალი ცხოვრების შესაფერ დაწესებულებათა შემოღება და განვითარება, და ყოველი ასეთი ცდა უნაყოფოთ ჩაიგლის. დღეს ყველასათვის აშკარაა, რომ ყველა საზოგადოებრივ დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა შორის ერთობ ვიწრო კავშირია, როგორც ერთმანეთში, ისე ყოველ მათგანისა საზოგადო წყობილებასთან, და შეუძლებელია, ერთი მათგანის განვითარება კერძოთ, მთელი რეჟიმის შეუცვლელათ. ჯერ უნდა განთავისუფლდეს, გაიწმინდოს საოკმედო ასპარეზი, გაიფანტოს დახშულ-დაობებული ჰაერი იმ არედან, საცა უნდა იმოქმედოს ახალმა დაწესებულებამ და შემდეგ შეიძლება ასეთ დაწესებულებათა შესახებ ლაპარაკი, მათი მოწყობა და მათი შემწეობით ხალხს ინტერესების სამსახური. ამის დასამტკიცებლათ შეგვიძლია თვით რუსეთის ცხოვრებიდან მოვიყვანოთ მაგალითები, თვით ის სახელგანთქმული ერობა, რომელიც ყველაფრის მსხველათ შიანდათ ამ რამდენიმე წლის წინეთ, შემოღებული იყო 1864 წელს, დღევანდელთან შედარებით ბევრათ უფრო ვრცელი პროგრამით, უფლებებით და საზოგადოებრივი მხრით უფრო სამართლიან პრინციპზე იყო აგებული, მაგრამ მისი მოქმედების ყოველი ნაბიჯი არწმუნდება მთავრობას და იმასაც, ვის ინტერესებსაც უკანასკნელი ყველაზე წინ აყენებდა დღემდინ, რომ ასეთი ერობა არ შეეფერება მთავარ წყობილებას, რომელსაც უნდა ემსახურებოდეს ყველა სახელმწიფოში არსებული ორგანიზაცია. შედარებით ისეთი „უმაწკო“ დაწესებულებაც კი, როგორც იყო მაშინდელი ერობა, ვერ შეი-

გვა თვითმკობელმა ბიუროკრატია და თითქმის დღიდგან მისი შემოღებისა შეუდგა მისი უფლებების და საოკმედო ასპარეზის შეკვეცას. და დღეს, როგორც მოგვხსენებათ, იგი გადატყვეულა წოდებრივ დაწესებულებათ, თავდა-აზნაურთა და მიწის მფლობელთა ორგანიზაციათ, რომელიც იურიდიულათ გუბერნატორების და შინაგან საქმეთა სამინისტროს ერთ-ერთ კანცელარიათ უფრო შეიძლება ჩათვალოს, ვიდრე საზოგადოებრივ თვითმართველ ორგანოთ. ასეთივე ბედი ეწვია თავისუფალ, დამოუკიდებელ სასამართლოს, რომელიც იმავე 1864 წელს იქმნა შემოღებული: ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს თან და თან ჩამოართვეს მთელი რიგი საქმეებისა; წესდებით დამოუკიდებელი მოსამართლეები მოხელეებთ გადააქციეს და მართლმსაჯულების სამინისტროს ხელქვეითებთ შექმნენ; მოსხვს მომრიგებელ მოსამართლეთა არჩევნები თითქმის ყველგან, ხოლო იმ სამ—ოთხ ქალაქში, საცა ეს წესი დღემდინ დარჩა, მოსამართლეებს ირჩევს არა ხალხი, არამედ პლუტოკრატია ანუ ფულის არისტოკრატია, რომელიც არსებითათ ყოველთვის ერთგული მოკავშირე ყოფილა ბიუროკრატისა. ასეთი იყო ბექვდითა სიტყვის შეღავათებისა და ქალაქის თვითმართველობის ბედიც. და ყოველივე ეს იყო ნამდვილი ლოლიკური შედეგი არსებულ რეჟიმისა: ცხოვრებას კომპრომისები არ უყვარს—გაბატონებული ძალა ყველაფერს თავისებურათ ქმნის და იმორჩილებს. ამიტომ ჩვენ სრულიით არ გვიკვირს, რომ მესამოცე წლებში ზევიდან დაწყებული შენობა უნიადაგო გამოდგა და ყველა დიდი რეფორმები უშედეგონი შეიქმნენ. არ შეიძლება კედლების და სახურავის ამოყვანა უსარძიკლოთ, მაშინდელი რეფორმატორობა კი ასეთ გზას ადგა; საზოგადო პოლიტიკური წყობილება ძველებური დარჩა, ხოლო იქა-იქ „შეაწმინტეს“ დიდი შენობის პატარა ნაწილები. საშუაბაროთ, საზოგადოების მომზადება და შეგებაც არ დაუმატებოდა ამ რეფორმების შემოღებთა ხალხისადმი კეთილის მყოფელობას, და ამით ახსნება ის ალტაცება, რომლითაც მივგებენ ვერგთ წოდებულ ადიდ რეფორმებს“. მერე, სად იყო დიდი რეფორმები, ან კი შესაძლებელია დიდი რეფორმების მოხდენა უხალხოთ, შესაძლებელია ხალხის საქმის უხალხოთ მოწყობა? რასაკვირველია არა. „რეფორმების“ კი არა ჭ ნამდვილი რეფორმის მოხდენა შეუძლია მხოლოთ ხალხს, რომელიც ჩვენ დროში შეუდგა კიდევ საქმეს და ვერც ვერავინ დაუშლის მის დაგვირგვინებას. ეს არის უმთავრესი განსხვავება წარსულსა და აწმყოს შორის და სწორათ ეს არის თავდებიც ცხოვრების განთავისუფლებისა. ვინც დღევანდელ მოძრაობას ჩაუკვირდება, ის აშკარათ დაინახავს, თუ კი გონებით ბრმა არ არის, რომ მისი ნიშნობლივი თვისება არის წვრილმანებისა და „თანდათანობის“ უარყოფა. მას ვერ აკმაყოფილებს ვერც ის ლიტონი და პირებები, რომლითაც ორ თვეში ერთხელ მიმართავენ ხოლომე და ვერც წვრილმანი „შეკეთებანი“ შერყეული ბიუროკრატული შენობისა. ის თხოულობს სრულს განთავისუფლებას, და თხოულობს ამას შეკნებულათ, მტკიცეთ. იცის რომ, რამდენადაც შესაძლებელი იქნება, ბიუროკრატია არ დაიშლის ვაქრობას, ყოველ ღონეს იხმარს, რაც შეიძლება ნაკლებათ დააკმაყოფილოს იგი, მაგრამ ყოველივე ეს უფრო ამტკიცებს მის შეგნებას და აფართოვებს მის მოთხოვნილებებს. ის, რის მოთხოვნასაც გუშინ ვერც კი ბედავდა მოძრაობა, დღეს აღარ აკმაყოფილებს ხალხს და ეს გარემოება უფრო და უფრო ამწეავებს არსებულ კრიზისს. ყოველი დაგვიანება უფრო სახიფათოა ბიუროკრატისთვის მაგრამ ამის შეგნება არ არის, ბატონს ბატონობის დათმობა უჭირს, ხალხის კეთილდღეობა უფრო და უფრო ირყევა, ხალ-

ხისმოწინააღმდეგეთ კი ფეხქვეშ ნიადაგი ეტლებათ... აი, ასეთია ღღვანდელი ღღის მღვობარეობა! ამ დროს ერობიდან საქმის ღწესება მერა რომ არა ვთქვათ, შეუფერებლო უნდა ჩათვალეს, მისი უსურვილი რომ არ არის გამოჩვენული, რა სახას იქნება ის საზოგადოებრივ ცვლილება, რომელზედაც ექნება დამოკიდებული ყველა დანარჩენ ორგანიზაციათა მოქმედება და კომპეტენცია; არ ვიცით, როგორ განსაზღვრება ადამიანის, მოქალაქის უფლებები, რა ადგილი ექნება მის მიხინილი სახელმწიფოში; არ ვიცით, როგორი საზოგადოებრივი ცხოვრება იქნება, საოლიცოა უბანი, თუ თავისუფალ მოქალაქეთა სამოქმედო კავშირი ე.ი. არ ვიცით, რა სივრცის და სიმაღლის შენობა გვექნება, და მისი ოთახების ან უკეთა რომ ვსთქვათ ერთი კუნტულის მოწყობა უნდათ. განა, შესაძლებელია ასეთი ხუროთა—მოდერნიზაცია?

ფეიქრობთ, რომ არა, და როგორც ვთქვით ყოველი ასეთი ცდა უნაყოფო იქნება. უნაყოფო იქნება მით უფრო, რომ კითხვის გარკვევა—შემუშავება განზრახულია როგორც ცხოვრების გარეშე, ისევე ძველებური გზით, უფრო შემთხვევითი საბჭოს დახმარებით, ვიდრე ნამდვილი ხალხის წარმომადგენლების მონაწილეობით. აქ ერთმანეთში არეულია წოდება და მეცნიერება, მრეწველობა და მწერლობა—წარმომადგენლებს იწვევენ, ან სახელობით, ზევიდან ან კარჩაკეტილ არჩევნებით! ამით კი, რასეკირველია, ვერაფერს უწოდებს საზოგადოების წარმომადგენლებს. მაშ რას ეკითხებიან? ვინ არის ცხოვრების და მის მოთხოვნილებათა კეთესი მცოდნე; ვიდრე თვით ხალხი? ღღემდინ ასეთი მხოლოდ ბიუროკრატია იყო კანონის ძალით, ხოლო ამასვე იჩემებდა ცხოვრებას მოწყვეტილი ინტელიგენცია. ნუ თუ ღღვანდელმა ცხოვრებამ კიდევ ვერ გაფანტა ასეთი ცრუ მორწმუნეობა? და თუ არ ჯერათ მით უარესი მათთვის, რადგან ყოველი მათი ნაშრომი ყინულზე აშენებულათ უნდა ჩათვალეს.

6. —ვა.

სხე და სხეა ამბები.

12 ივლისს დილის 8 1/2 საათზე ოღვის ქუჩაზე ეტლით მიდიოდა თფილისის პოლიცემისტერი კოვალოვი. როცა ეტლი მდივანის სახლს დაუპირდაპირდა ვილაკამ ყუმბარა ესროლა პოლიცემისტერს. ყუმბარა გასკდა და პოლიცემისტერი სამ ადგილას დაიჭრა, მაგრამ, ექიმების აზრით ქრილობები საშიში არაა.

— როგორც ამბობენ, პოლიცემისტერისთვის ყუმბარა სტუდენტ ხერხეულიძეს უსვრია. ხერხეულიძეს პოლიციელები დაედევნენ და ბელიუს ბაღთან დაიჭირეს. მძიმეთ დაქრილი ხერხეულიძე ჯერაც არ მოსულა გრძნობაზე.

— გასულ კვირაში ქუთაისის საპრობილედან თავდებში გაანთავისუფლეს ბუღუ მდივანი, რომელიც წელიწადი და 1 თვე იჯდა ციხეში, რადგან პოლიტიკური დანაშაულის ჩადენა ბრალდებოდა.

— საქარის სანერგეში მუშათა ფაფცვის გამო მუშაობა დროებით შეწყვეტილია.

— საფილოქსერო კომიტეტი წელს, გლეხთა მოძრაობის გამო თავის მოქმედებას სწყვეტს.

— ჩვენ გავიგეთ, რომ რაქში თ-დი ჯ. ყიფიანი, რომელსაც შაშული აღარ გაანჩია, ცდილა მილიციის შედგენას. მოუწვევია თავად-აზნაურნი და რჩევა მიუცია, მაგრამ, რო-

გორცა სჩანს, განზრახვა ვერ მოუყვანია ჯერ სისრულეში იმიტომ, რომ შტეტი წელი არ დათანხმებულა. თუმცა თ-დი ჯ. ყიფიანი ისევ ბელოოლიანგრობს თავის მოქმედებას. (ივ.).

— ს. აყელ შეხიდან. აკ. ატკობინებენ: ამ ორის კვირის წინათ, ღღით, კეთილშობილთა მილიციის ზოგიერთმა წესა-ღწეობა აბელ კალატოზიშვილის სახლის სასურველად ასტეხეს საშინელ სროლა ხსენებულ სახლისკენ მომავალ ცხენ. სსკების წინააღმდეგ. ღღინათ, რომ გღვცაკეები მოდიან და დაცემას და აკლებას გვებრუნენო. მომავალმა ცხენოსნებმაც, რა კი თოფის ხმა გაიგეს, იფიქრეს, ალბათ კალატოზიშვილის სახლს გღვცაკეები იკლებნო, და სროლით გასცეს პასუხი. ატყდა საშინელი სროლა, ოთხმოკამდე ტყვია დაიხარჯა და ბოლოს, ორთავე მხარის სასაცილოთ, გამოირკვა, რომ მომავალი ცხენოსნები მილიციის მეთაური ზ. აბღუშვილი და მისი ამაღის ზოგიერთი წვერება ყოფილან.

— როგორც ერვინიდან გვატკობინებენ, სისიმანდის თუჯის გაღამდნობ ქარხნის თოფის წამლის საწყობადან უცნობმა პირებმა მოიპარეს 11 ფუთი და 9 გირვანქა დინამიტი, 7 ხის ყუთით— 4 ფუთი, და 14 გირვანქა თოფის წამალი და 129 კასული.

— 16 ივლისს, ნაშუადღევს 4 საათზე, კაცკასის ნამესტნიკის გრაფ ვორონკოვ-დაშკოვის თავიჯღამარეობით სასახლეში მოხდა კრება საერობო დაწესებულებათა შემოღების შესახებ ზოლპარაკება.

— ოთხშაბათს, 13 ივლისს, მესამეთ წარსდგენ ნამესტნიკის წინაშე გენერალ ამილახვრის-მიერ ქართლიდან გამოგზავნილ გღვცხების დებუტატები. სულ 48 კაცი იყო ცხინვალისა და მეჯვრისხევის საბოქაულოებიდან. ნამესტნიკმა ამ დებუტატებს სიტყვა-სიტყვით იგივე გაუმეორა, რაც წინა დებუტატებს, და გააფრთხილა—მთავრობასთან უთანხმოება არ გამოგადგებათო.

— საქარის სანერგის გამეგ აგრონომი სტაროსელსკი დაინიშნა ქუთაისის გუბერნატორის თანამდებობის აღმასრულებლათ.

დაბა-სოფლის ამბები.

სოფ. შუხუთი (გურა). შუხუთიანე უფელ ექმე დღეს იკრებიან გლეხები თავიანთ საჭარო საგნებზედ მოსაღმარაკებათ. გვირას 5 ავნიას თაი მთაყარა 500 კანძა და ქაღმა კელესიას გაღაყანში, კრების მახანი იყო გამოეგვლიათ თუ რამდენი უმუშა-სელა ოჯახი იყო დაჯარღნილი და რამდენი ქტევა ეჩნა ქონდათ (ამ დაჯარღნილებს) გასამარგლავა. როდესაც დეტალურათ გაშთავლავს უეღაფერა, შემდეგ ორატორმა მიმართა კრებას; ღა ამხანაგებო, ამდენი ოჯახი ჩვენს სოფელში უმუშა სელათ დაჯარღნილი, ეჩნა უფუჭდებოთ უმარგლავა და რად მითა იქნება თუ არ გაეუჭდებოთ სელს და გაჭავრებულს არ წამოგაეკეთებო? საჭაროა, ამხანაგებო, დაეხმაროთ გაჭავრებულთ, სელა გაეუჭდებოთ და შთ ვახსნათ შამშიდით საეღაღისაგანს... „მზათ ვართ ეეღა! მზათ! დაიძახა საღხმა ერთხმათ.

უეორე დღეს, რიგხეთ ამის კანძა მთაყარა თაი სოფლის ერთ კუთხეში და საღამომი ეეღას ეჩნა დაუმუშავს. ამასთან საეურადგებოა ისიც, რა ეჩნის პატრონები ხარჯისათვის არ შეუწყუებათ, თვითოეულს თავისი საღამო მოუედა სახლადგან. ნემის მხრით მე უუსურვებ დღე-გრძელაპას ასეთ კუთაღა საქმისთვის ამ პირთ, ვინც არ დაიზარა და სამუშაოზედ თავის ხეობთ გამოცხადდა.

„აჩრდილი“, რომელმაც ჯერ კიდევ ამ სამოცი წლის წინეთ დააურთო ფუფუნებით და მკონარებით გარემოცული ძლიერნი ამა ქვეყნისანი—ღღეს მრისხანეთ აიშარათა და მთელი თავისი ძლიერებით დასტკერის ქვეყანას მდიდურათ და წარბ შეუბრელიათ. ახლა ყველასათვის თვალსაჩინო გახდა „სახარელი აჩრდილი“ და დინჯს და დარბაისელ ბურჟუაზიას რაღაც მოუხვეწრობა და შეწუხება დაეტყო. ის ახლი და ახლა უწინდებურათ ვეღარ უხვევს გვერდს პროლეტარიატს, რადგან უკანასკნელი საკმაო ძალა და გამოცდილება შეიძინა; თგი იძულებულია ანგარიში გაუწიოს მუშათა კლასის პარტიას და ეს ვარემოება არა ერთსა და ორ ბურჟუას აფლებს საგონებელში. რაც დრო გადის, უფრო და უფრო იზრდება და ძაღლონეს იჩენს დანარგულთა ბანაკში ჰყოფი უმრავლესობა, უფრო და უფრო ფართოვდება მისი გავლენა დღევანდელ სახელმწიფოთა საქმეებზე. ამ უკანასკნელ დროს გერმანიაში მომხდარ ინციდენტმა კიდევ უფრო გაუზარდა სახელი სოციალ დემოკრატისა და ქვეყანას დაანახვა, თუ რა ძალა იწახება მუშათა კლასში. 23 ივნისისთვის გერმანიის სატახტო ქალაქ ბერლინიში სოციალ-დემოკრატებმა დანიშნეს კრება, რომელზედაც ფრანგ სოციალისტს ყორესს რეფერტი უნდა წაეკითხა. რეფერატის ტემა იყო: „სოფლიო მშვიდობიანობის იდეა და საერთაშორისო რეაქციის სოლიდარობა“. ასეთი განზრახვა გამოიწვია საფრანგეთსა და გერმანიას შორის ამას წინათ მომხდარმა კონფლიქტმა (უთანხმოებამ), რომელიც კინალამ აქ ორი სახელმწიფოს შეტაკებით დაბოლოვდა. გერმანიის მთავრობას ვერაფრათ ესაიბოვნა სოც-დემოკრატების მიერ განზრახული კრება და გერმანიის იმპერიის კანცლერმა თავიანთ ბიულოვამ აცნობა საფრანგეთში გერმანიის ელჩს, რომ ყორესი აღარ შეწუხებულყო ბერლინიში გამოსამგზავრებლად; უარი ყორესის ბერლინიში ჩამოსვლაზე თავ ბიულოვამ დიპლომატიური მდინქენვლობით შეალამაზა და საფრანგეთის სოციალისტებს ქება-დიდება შეასხა. კანცლერის ასეთმა საქციელმა დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია დასავლეთ ევროპაში. ბურჟუაზიულმა გაზეთებმა დაგმეს ბიულოვის განკარგულება, რადგან ამ განკარგულებამ მთელი ქვეყნის ყურადღება მიიქცია და დაამტკიცა, რომ გერმანიის ძლიერ მთავრობასაც ეშინია თურმე „სახარელის აჩრდილის“. ყორესმა კი თავის გაზეთის ფურცლებზე პასუხი გასცა გერმანიის კანცლერს. პასუხს სახელათ ქვია „შიში წინაშე სოციალისტებისა“. ყორესი სხვათა შორის სწერს:

„დიპლომატიური ცნობა, რომლითაც გერმანიის იმპერიის კანცლერმა აკრძალა ბერლინიში დანიშნული კრება გვაჩვენებს, თუ როგორ გავრცელებულა სოციალიზმი და რაოდენათ გაძლიერებულა მისი მნიშვნელობა ეროვნულ და საერთაშორისო საქმეებში. რაც უფრო ზრდილობიანათ და მოხერხებულათ უქიციანებს კულს კანცლერი ფრანგ-სოციალისტებს, რომელთაც ამასთანავე სიტყვის უფლებას ართმევს, მით უფრო ცხად ყოფს შეწუხებას, რომელსაც თვით უძლიერესი მთავრობანიც კი გრჩნობენ სოციალიზმის წყალობით. მართლაც და, ჩვენ ხომ მხოლოთ მწვიდობიან პროპაგანდისათვის ვემზადდებოდით და არა რომელიმე მთავრობის თავდასახმელათ და ასაკლებათ. მარა, რადგან ასეთ განზრახვას სოციალისტები აცხადებენ—მას ნებას აღარ რთავენ ხოლმე. ასეთ არეულ-დარეულ დროში, ყოველი მთავრობა იძულებულია ყური დაუდოს საერთაშორისო პროლეტარიატს, როგორც ომის მოწინააღმდეგე ფაქტორს. და თუ მთავრობა ამას მარ იზამს და პროლეტარიატის ხმას აბუჟათ აღებას დაუპირებს—მაშინ კიდევ უარესი მისთვის, რადგან თვით პროლეტარიატი ნებას არ მისცემს, რომ მას გვერდი აუხვიონ. არა

თუ ჩვენ, პროლეტარები, არამედ ყველა მშვიდობიანობის მოტრფილვე აღამიანებიც მტრული თვლით შეხედვენ იმ მთავრობას, რომელიც აკრძალავს ომიანობის წინააღმდეგ მანიფესტაციის. ევროპის სოციალიზმი, რომელიც ერთთ ერთ მომქმედ და ძლიერ პარტიას წარმოადგენს, რომელიც მშვიდობიანობას იცავს, მილიონობით მოიპოვებს მოხბრებს...“

სოციალ-დემოკრატების კრება, მიუხედავთ იმისა რომ მას ჟორესი ვერ დაესწრო—მინც შესდგა. კრებაზე წაიკითხეს ყორესის ტელეგრამა, რომელშიც ის აზრია გატარებული, რომ, რაც უნდა ეცადოს მთავრობამ ერთი ერის მეორეს წინააღმდეგ ამხედრება—პროლეტარიატი მინც ერთთა, სხვა და სხვა სახელმწიფოს პროლეტარიატი ერთ და იმავე მიზნით არის გამქვალული, მათ ვერავითარი ძალა ვერ დააშორებს ერთი მეორეს. თუ რომ ერთ ჩვენგანს სცემენ—ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ ყველას გვეცემენ და თუ ერთ ჩვენგანს, აქებენ ეს ყველას საერთო ქებაა. ტყვილათ გონიათ ჩვენი ერთმანეთის წინააღმდეგ ამხედრების განზრახვით რამე გაიტანონ. პირ იქით ამით ჩვენ კიდევ უფრო მკიდროთ გვაერთებენ ერთი მეორესთან, და მხოლოთ თავის შიშს ამკლანებენ, შიშს სოციალიზმის წინააღმდეგ. ტელეგრამას კრება აღტაცებით მიეგება და შემდეგ სასახუხო დეპეშა გაგზავნა:

„მეტის მეტი სიამოვნება აღძრა ჩვენ გულში თქვენი დეპეშის მამაცურმა სიტყვებმა. მშრ საღამს ვითვლით თქვენ და მთელი საფრანგეთის სოციალ-დემოკრატის, ბურჟუაზიას სურს დაქსაქსოს საერთაშორისო პროლეტარიატი, მაგრამ ამ განზრახვას სოლიდარულ წინააღმდეგობას ვაუწყებს საერთაშორისო პროლეტარიატი. ჩვენ შორის არ არსებობს არავითარი კონფლიქტი და უთანხმოება. ჩვენ ვიცით მხოლოთ ჩვენი საზოგადო საქმე, ჩვენი საზოგადო მიზანი.“

გ ა კ ვ რ ი თ.

ამ ბოლო დროს ჩვენში დაარსდა რამოდენიმე ინტელეგენტისაგან შემდგარო ჯგუფი, რომელმაც თავის თავი ავტონომიის მომხრეთ გამოაცხადა. ამ ჯგუფს მიეხზრო თავდაზნაურობა და მღვდელ-მონაზვნები. ყველა ამთ დღეს მეტათ გაუცხოვლდათ ხალხისადმი სიყვარული. ისე არასფერს იტყვიან ან არ დაწერენ, რომ საქართველო, ქართველი ერი, ქართველი მუშა და გლეხი არ ახსენონ. მათი სიტყვით ქართველი ხალხის მხსენდნი, მათი ინტერესების დამცველნი მხოლოთ ისინი იყვენ და არიან. ყველა მათ, ვისაც მართლა ხალხთან ჰქონია საქმე, ხალხსთვის ტანჯულან, ხალხის კეთილდღეობისთვის დაუღუევათ თავისი სიცოცხლე—ყველა ესენი ავტონომისტების სიტყვით ხალხის მტრები არიან, ხალხს ატყუილებენ, ყალბ გზაზე აყენებენ. ერთი სიტყვით, არავითარ საშუალებას არ ზოგადვენ, რომ „მესამე დასა“ ხალხს თვალში დაამცირონ. ვინ მოსთვლის რამდენ ქორს არ ავრცელებენ!! ინტელექტუალური ჯგუფი ამ დროს ამითაა დაკავებული: მაგალითათ ისინი ავრცელებენ ხალხში იმ აზრს, რომ „მესამე დასელები“, როგორც პროლეტარიატის ინტერესების დამცველნი, ცდილობენ ხალხი გალარობონ, მის გაღატაკებას ხელი შეუწყონ. ამას ვითომ მარქსის მოძღვრება ასწავლიდეს მესამე დასელებს. ავტონომისტები ეუბნებიან ხალხს: თქვენ იტანჯებით და უბედურნი ხართ სიღარიბის გამო, მესამე დასელები კი თქვენ უფრო მეტათ გალარავენ ცდილობენ, მოკლებულნი საკუთრებას, თქვენ ვინდათ საკუთრების შექენა—მესამე დასელები კი ბედნიერების დამყარებას საკუთრების მოსპობით ცდილობენ... დახეთ რა ყალბ გზაზე

დგანან? ნუ დაუჯერებთ მაგათ, დაგვიჯერეთ ჩვენ, რომელთაც თქვენი გამდიდრება გვინდა და არა გაღატაკება, მესამე დასიყვობი ცდილობენ ხელოვნურათ შექმნან სიღარიბე და მახვილ ააშენონ მომავალ საზოგადოებრივი წყობილება, ჩვენ კი გვინდა გამდიდრებით ვავახორციელოთ სოციალიზმი, შევქმნათ ძმობა ერთობა და თანასწორობა!! აი მოკლეა ის, რასაც ეს ვაჟბატონები ხალხს ეუბნებიან. იგი უფრო და საბრალონო!! თუ ზემოხსენებული ბავშვური მსჯელობა გონების სისუსტით მოვლით, მეტათ შესაბრალისნი ხართ, მაგრამ თუ ამ ქორს განზრახ თხზეთ, მეტათ საზოგადოება, რამ უფილხართ. ამა დასახელებთ ერთი სტრიქონი მაინც იმ მოძღვრებისა, რომელსაც მესამე დასიყვობი მისდევენ, სადაც ნათქვამი იყოს, რომ ხალხის გაღარიბების ხელი უნდა შექმნას, რომ საჭირო და სასიამოვნო იყოს ეს გაღარიბება; არა, ერთი წიგნი, ან ბროშურა მოგვინახეთ მაინც; სადაც ვგთქვენგან განგებ მოკუროილი ამბავი უწეროს!

ო, საცოდანო! მაგ ბავშვური ტიტინით გინდათ დარწმუნეთ ხალხი? ხალხი, რომელიც თქვენდა სამწუხაროთ, უკვე გამოუხიზლდა და ნათლათ არჩევს მტერსა და მოყვარეს, ბრუნდსა და სწორ გზას!...

თქვენ არ გესმით, მაგრამ ხალხმა კი კარგათ იცის, რომ მხოლოდ მარქსის დიდებული მოძღვრების მიმდევარი არიან მათი ინტერესების დამცველნი; მათი მეგობრები, იცის რომ ყველა შშრომელი ხალხის შენერთებით, კლასობრივი გათვითცნობიერებით, სოლიდარობით და არა განკალკეებით შეიძლება მაღაწიონ მათ თავიანთ მიზანს.

კარგათ ესმის ხალხს, რომ ავტონომია კავკასიაში, სადაც მრავალი სხვა და სხვა ვერებია ერთმანეთში არეული, მათთვის საზარალოა, რომ ეს ავტონომია მოასწავებს ერთი ერის მეორეზე გაბატონებას შუილსა და შტრობას, უკეთ რომ ვთქვათ, კაცთა მუშაობას, რაც მეტათ აფერხებს მუშათა პარტიის განვითარებას... თქვენ არ იცით, მაგრამ ხალხმა იცის, თუ ვინა ხართ თქვენ, ქართველი ბურჟუაზიის განვითარების მოტრფალენო! თქვენ არ უმტკიცებდით ხალხს ამ საბიწლის წინეთ, რომ სომხები ქართველების მტრები არიან, რომ მათ შორის არაფერი საერთო არ არსებობს!!... თქვენ არ გაიბზოდით, რომ რაღაც საერთო ინტერესებისთვის ქართველმა მუშებმა თავის მტერ ქართველ ბურჟუაზიას მხარი უნდა დაუჭირონო, ეცადონ მის გადლიერებას, რისთვისაც თავიანთი ინტერესები მის ინტერესებს უნდა დაუფორჩილონო!!... ხალხის მეგობრები ვართო!... სტყუით და ათასჯერ სტყუით... სად იყავით მაშინ, როდესაც ისე საჭირო იყო ხალხისთვის მუშაენი, რატომ ერთხელ, ერთხელ მაინც არა მოაღიეთ ხმა ხალხის სახარებლოთ, რათა გარბოდიტ განგანზე მაშინ, როდესაც მრავალ ტანჯულ ხალხს შიოდა, პურსა და სიამართალს ითხოვდა? თქვენ ქართული ბურჟუაზიის განვითარებას უქადაგებდით მაშინ იმათ, ხოლო თქვენი მოკავშირე თავად-ზნაურნი და მღვდელ-მონაზნები ასი წლის იუბილეის იხილდნ, დღესასწაულებდნ... მაშინ თქვენ, თფილათ და რბილათ, კაბინეტებში ისხედიტ და გულგრილათ შესტკეროდიტ მათ ბრძოლას, არა თუ თანაუგრობობდიტ, თქვენ ჰკიცხავდიტ კადეც მათ... მესამე დასელები საქართველოს დუბავნო, განგაშობდიტ მაშინ... აღმატ გრძობდიტ, რომ თქვენგან ათელებისწუნებული პროლეტარიატი თქვენ ყალბ წნაკონკრეტისა, ბოლოს მოუღებდა, თქვენ სიყალბეს გამოაშკარებდა!... ვხლა ხალხმა იცის ვინ არის მისი მტერი და ვინ მოკავრე, მიხედა და შეიგნო, რომ მხოლოდ პროლეტარიატის თავგანწირულ ბრძოლას

შესუძლია ქვეყნათ ბოროტობა, ცარცვა—გლეჯა; უმცირესობისგან უმრავლესობის ყვლეჯა მოსპოს და მომავალში უკეთესი საზოგადოებრივი წყობილება დაამყაროს. ყოველმა შშრომელმა და ჩაგრულმა საზოგადოების ელემენტმა იცის ახლა, რომ მუშათა ინტერესების დამცველი პარტია არის ქომავი არა თუ მარტო მუშისა, არამედ ყველა ჩაგრულისა... ეს პარტია გახდა დღეს ჩვენში ერთგულ პარტიათ, რადგანაც მას მიემხრო ქართველი ერის უმრავლესობა. ქართველი ხალხი ხედავს პროლეტარიატის ძლიერებას, მის შესამწევზრდა-განვითარებას, თავგანწირულ ბრძოლას უკეთესი მომავლისადმი და დარწმუნებულია, რომ მის ზრდას ვერ შეაჩერებს ვერაფერი რე თამამათ მიდის თავისი დიდებული მიზნისკენ — სოციალიზმისკენ. მერე საზარალოა ხალხისთვის მუშათა პარტიის გამარჯვება? სრულებითაც არა, პირ ექით, ის საზოგადოებრივი წესწყობილება, რომლის გულისთვისაც იბრძვის მუშათა პარტია მოასწავებს ყოველგვარ ექსპლუატაციის მოსპობას... მუშები ვერ განითავისუფლებდნ თავს ექსპლოატაციისგან, თუ არ მოსეს ყოველგვარი გაქიერება, ყოველგვარი ექსპლოატაცია. ამის გამო ისინი ებრძვიან ყოველ ექსპლოატატორს, იცავენ ყოველ გაქიერებულს.

ჩვენი მოწინააღმდეგენი ამბობენ, რომ მუშათა პარტია, რომელიც თავის მოძღვრებას ეკონომიურ განვითარებაზე ამყარებს, დაინტერესებულია კაპიტალიზმის განვითარებაში, წერილ შესაკუთრება, ხელოსანთა და წერილ მოვაჭრეთა დალუბაში, მათი სიტყვით ეს პარტია ხალხის გაღატაკებას აჩქარებს, მას ხელს უწყობს; რათა თავის მიზანი განხორციელდეს... მეტი რომ არა ვთქვა—მეტათ სასაცილოა ამ ნაირი მსჯელობა: ეს თქვენ გინდათ, ბატონებო, ხელოვნურათ ხალხის გამდიდრება, გამდიდრებით სოციალიზმის დამყარება.

ამბობენ, რომ მუშათა პარტია უშეაფრეს ისტორიულ ფაქტორათ აღიარებს მხოლოდ ეკონომიურ ფაქტორს, რომ ამ პარტიის აზრით სოციალისტური წესწყობილების დამყარება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მსხვილი წარმოება საშუალოთ გადაქცეებს წერილ წარმოებას; ამ ნაირათო, ამბობენ ჩვენი მოწინააღმდეგენა ნაკონალისტები და ძმნი მათნი, მუშათა პარტია დაინტერესებულია წერილ ხელოსნების, წერილ მოვაჭრების, წერილ ვლესკაოზის დალუბაშიო და, როგორც დაინტერესებულნი, ყოველ ღონისძიებას უნდა ხმარობდნ მათ დასაღუბავათო.

ამაზე მხოლოდ ასე შეიძლება უპასუხოს კაცმა: მუშათა პარტია კი არ ახდენს ეკონომიურ ევოლუციას—წერილი წარმოების გაძევება მუშათა პარტიის დალუბარებლათ ხდებოა. არავითარი საბუთი არ აქვს მუშათა პარტიას, რომ მან ამ ეკონომიურ პროცესს ხელი შეუშალოს და ვერც შეუშალოს ხელს, რომ ვიდეც მოინდომოს, რადგანც ამ პროცესის განვითარება დამყარებულია რკინის კანონებზე, რომლის დაწერა ჩვენ ნებაზე არ არის დამოკიდებული. ჩვენ უნებურათ ხდება ეს ეკონომიური განვითარება. ჩვენ უნებურათ ისპობა წერილი წარმოება, ჩვენ უნებურათ ვარდებო ათასობით და ათათასობით ხალხი სიღარიბეში... ეს ცხადზე უცხადესი ფაქტია, მაგრამ მუშათა პარტია მაინც ვერ ისურვებს ამ ეკონომიური განვითარების შეჩერებას. ზევითაც ვსთქვით რომ ამ პროცესს ვერაინ შეაჩერებს და აშიტომ ყოველივე ცდა ამისათვის წარმოადგენს უდიდეს სისულელეს; იმასთან სისულელეს, როგორიც ჩაიღინეს ინგლისელმა მუშებმა, როდესაც კონკურენციის მოხსპობათ, ფაბრიკების განადგურება განიძრახეს. დიან, მუშათა პარტია არა ცდილობს კაპიტალიზმის განვითარების შეფერხებას, არც იმას ცდილობს, რომ წერილი წარმოება ისევ ისე ვეზზე დაყენოს, დალუბვისაგან იხსნას,

მიუხედავად ქართველ თავადთა ჩვეულებისა, სიკო თავ-ქარიანოვს ტყის მრეწველობისათვის მიეცო ხელი და «ლეთის შეწვევით» კარგა ბლომათ სამღრე შეეძინა. ორი კვირის წინ, მოთმინებიდან გამოსულ სიკოსმუშებს, გაფიცვა მოეხდინათ და ბატონისათვის მოთხოვნები წარედგინათ. სიკოს არ მოეწონა მუშების ასეთი საქციელი, რადგანაც მუშებს „შვილებსგვით უყურებდა“ და თოახმეტ საათზე ერთი ჩეთიც არ დაუკლო. ბილოს მისი თხოვნით საქმეში პალიცია ჩაერია და მუშების წინა-ღმდეგ იარაღიც იხმარეს. შეტაკების დროს ერთი მუშა სასიკვდილოთ დაიჭრა, ოთხი კი მძიმეთ.

ამ ამბავმა ცაცუს ნერვებზე დიდი გავლენა იქონია და შთელი დღე მოწყენილი იჯდა ოთახში. მაგრამ რადგანაც იმისი ჰაპა“ სრულიათ მართალი იყო და მუშები სტრაფნიკებმა დასჭრეს, მღელვარება შილედ დაუცხრა. ესეც არ იყოს ცაცუ სხვა მხრივაც ამართლებდა სიკოს.

— მართლა, აქაო და შენ ბევრი გაქვს, და მე ცოტა მაქვს, ამისათვის შენ წაგერთოს და მე მომერთოსო? ეგ რომელი სამართალია? პაპას თუ ბეერი აქვს, თავისი შრომით შეუძენია! სხვისთვის ხომ არაფერი წაურთმევია? ტყეც ხომ მამა-პაპულია?! მა რაღას აუხირდენ ნეტაი? შეშურდათ სხვისი ქონება გაუშაძღრებს და იმიტომაც დაისაჯენ.

დღეს დილით ცაცუ სავარძელში სრულიად დამშვიდებული იჯდა და რაღაცა პატარა წიგნაკს ფურცლავდა. ცაცუმ სამი თვეა რაც გიმნაზია დაასრულა, სიდაც სხვათა შორის ზედ მიწევნით შეესწავლა ქართული ისტორია, რაის სიყვარულიც ცხოვრებულმა ბებია მარიამმა ჩაუნერგა გულში. ვარდა ამისა ცაცუს გვარეულობა დიდათ სახელ განთქმული იყო ძველათ, ქართველ მეფეების დროს და ისტორია ცოტათი ამანაც შეაყვარა. აი ამ მიზნით ცაცუს გადაეფურცლა ყველა ქართული წიგნი, მოსე ჯანაშვილიდან დაწყებული ვასილ ურუშაძის სახელმძღვანელომდე. ენახა აგრეთვე თედორე ჟორდანიას და ექვთიმე თაყაიშვილის ისტორიული ქრონიკები და მრავალი ძველი ბერებისაგან დატოვებული ხელ ნაწერები. წაკითხვით კი წაკითხული ქონდა იაკობ გოგებაშვილის „ბუნების კარის“ ისტორიული ნაწილი ათ თორმეტ სირიელ მამათა ისტორიითურთ.

შეთხველისათვის ცხადია, თუ რა ვრცელი წარმოდგენა ექნებოდა კნაიენა ცაცუს მსაფლიო ისტორიაზე, მაგრამ ამის და მიუხედავად ერთი რამ მას ძლიერ აწუხებდა. როგორც თავ-მოყვარე აღმზიანი ის სხვას არასოდეს, არაფერსაჲ კითხავდა და დიდს გასაჭირში იყო ჩავარდნილი. ცაცუს გასაჭირი იმაში მდგომარეობდა, ხომ ვერას გზით ვერ გაეგო, სად, ან როდის, რომელი მეფის დროს მოხთა «კლასთა ბრძოლა», რომლისთვისაც არა ერთხელ მოეკრა ყური.

— არ ვიცი ღმერთმანი რაექნა, მწარეთ გაიფიქრებდა ხოლმე ის, სად მოხდა ნეტავი ეს კლასთა ბრძოლა?... მუხრანის მინდორზე ფარნაოზმა ბერძნები დაამარცხა — ამას მუხრანის ბრძოლა ჰქვია; ვახტანგ გორგასლანი რომ ბიზანტიელებს ეჩხუბებოდა, იმას ბიზანტიის ომი ჰქვია. დავით აღმაშენებელმა რომ თურქებს შავი დღე დააყენა, იმას თურქებთან ბრძოლას ეძახიან. თამარ დედოფლის დროინდელი შამქორის ომი ხომ არ შეიძლება კლასთა ბრძოლა იყოს. იქ თამარს შამქორი ეომებოდა. (კნაიენას შამქორი ხელმწიფის სახელი ეგონა) არც კრწანისის ომი კლასთა ბრძოლა. იქ ერეკლე კახი თათრებს ეომებოდა და კლასი რა მოსატანია? მაშ რას მიედმოვდებიან ნეტაი ვის ბტყუილებენ რაექნა, მართლაც რა სადმე ყოფილიყო ასეთი ბრძოლა მოსე ჯანაშვილს ან სხვა

ისტორიკოსებს გამოჩნებოდათ? დიხაც რომ არა... მაგრამ მოდი ერთი ყორყიკას ვკითხამ.

დივანზე წამოწოლილი ახალგაზრდა ყმაწვილი მორიდებით შეჭყურებდა ცაცუს და მღუპარეთ იჯდა. ეს პატარა წიგნაკი ამ ყმაწვილს, ყორყიკა ფედერალიძეს მოეტანა ცაცუსათვის და ყოველი ღონის-ძიებით ცთილობდა თავისი აზრებით ცაცუს სათუთი გონება გაემაგრებინა.

— გათავეთ კნაიენა?

— დიახ, გადავხედე; მშვეიერი წიგნია.

— თქვენ ისე ჩქარა კითხულობთ, თითქო ქართულ გემნაზიაში დაგესრულებითო სწავლა და არა რუსულში.

— ახ, ნეტავი ერთი კი მოვესწრებოდე ქართულ გემნაზიას და ხელ-ახლა დაგუბრუნდებოდი.

— ჩვენც სწორეთ ამისთვის ვიბრძვით, რომ ყველაფერი ქართული დაგვიჩნეს: ქართული სკოლა, ქართული ეკლესია, ქართული პალიცია, ქართული ჯარი.

— აჰ გენაცვალე! რა კარგი იქნება ქულაჯებიანი აფიცრები. ნეტა მართლა კი მოვესწრებოდეთ.

— ეს არ არის ისე ძნელა, მხოლოთ შრომა სჭირია, მებრძოლები გიკლბია. აქვენ აქ ტყეკლათ ხიხართ და საქის შესრულება კი შეგიძლიათ.

— როგორ. შე უნდა ვიბრძოლო?

— განა საქმე მარტო ბრძოლაზეა? ჩვენ საშეალებლა გვეჭირია. აი მამა თქვენს ბეერი ქონება აქვს. თქვენ ეცადეთ რომ შემწეობა ამოგიჩინოს.

— ჰაპას! ამაზე რაღა ლაპარაკი სჭირია; განა თითონ არ იცის, რომ თუ ავტონომია გვექნება მისთვის უკეთესია. ჩვენი გვარი ძველათ, მეფეების დროს ძლიერ სახელგანთქმული ყოფილა და ისტორიაშიაც სწერია.

— საქმეც ეგ არის რომ ეს მისი ინტერესიც არის, ჩვენი მდიდარ-ღარიბებს, როგორც ძველათ ბატონ-ყმები, მულამ მამა-შვილურათ ცხოვრობდენ და შემდგეშიაც ასე უნდა იცხოვრონ. მე პირდაპირ უარსა ვყოფ ჩვენში კლასთა ბრძოლის არსებობას. ყველა ქართველის ინტერესი ერთგვარია — ქართული ენა, ქართული ეროვნება ტერიტორიალურ ფარგალში.

— კლასთა ბრძოლას ყველა ქართული ისტორიკოსები უარსა ყოფენ.

— არ არსებობს და მაშ ტყვილს ხომ ვერ დასწერენ.

ცაცუ სრულიათ კმაყოფილი დარჩა. ის ახლა საბოლოოთ დაწმუნდა: კლასთა ბრძოლა, ეს მოკორილი ისტორიული ამბავია და სხვა არაფერია. იმ დღიდან ის ყველას გადაჭრით ეუბნება: კლასთა ბრძოლა ჩვენში არ არსებობს; საქართველოს ავტონომია უნდა; ყველა ქართველს ერთ ნაირი ინტერესი აქვსო.

ბ ა ნ მ ა რ ტ მ ბ ა .

(ბ. ი. გომართელს).

ბ. ივ. გომართელს ძლიერ მოსწონს თავისი კლასიკური „მეორე წერილი“, რომელიც წინეთ „მოგზაურსა გამოუგზანა, მაგრამ როცა აქ არ დაიბეჭდა „ივერიაში“ ვადალა. ამის წინააღმდეგი ჩვენ, რასაკვირველია, არაფერი გვაქვს და არც არაფერს ვიტყვადით, რომ საყვედური არ გადმოვხროლა ჩვენი რედაქციისაკენ. „ამ, გლენისაღმ წერილების“ დაგვიანების მიზეზი ის არის რომ „მოგზაურის“ რედაქციამ იღარ დაბეჭდა და, მიუხედავად ჩემი სამზის თხოვნისა აღარც და-

მიბრუნა „უკანო“ ბრძანებს ბ. გომართელი „ივერიის“ მეთაურათ წასულ წერილის შენიშვნაში (№ 114). მე გვინდა, თუ მას მიერ ახლათ არჩეულ გზას მტკიცეთ არ გაყვა ბ. გომართელი და შორს არ შეტრიალა, „საერთო ნიადაგის“ ძებნაში, მოვა დრო, და იბოლონ იტყვიან, რომ „მოგზაურის“ უფრო კეთილდღეობის მყოფელი ყოფილა მისი, ვიდრე „ივერია“. მაგრამ ეს მომავალზე მკითხაობა გამოგვიდის და თავი დავანებოთ. თვით ამ სამ სტრატეგიაშიც შეპარვია ბ. გომართელს შეცდომა, და რადგან მან საჭიროთ დანიხა ამ ამბის გამოყენება ჩვენ მოვალეობათ მიგვიჩინა შევუსწოროთ ფაქტიური მხარე. ეს „დაგვიანებული მერვე წერილი“ ბ. გომართელმა ჯერ კიდევ იმ დროს გამოგზავნა ჩვენ რედაქციაში, როცა მისი პირველი წერილი მხოლოდ აწყობილი იყო. რედაქციას, რასაკვირველია, მაშინ ის მერვე წელი არ გადაუთვალთვლიერებია, თორემ არც ავტორს ჩააყენებდა უხერხულ მდგომარეობაში და არც თავის თავს—ორივესთვის უმჯობესია იქნებოდა, რომ არც პირველი დაგვებეჭდა — ჩვენ არ მივცემდით მკითხველს ერთ ნაგლეჯს მისი „წერილებისას“. თითონ კი დროზე მიიგნებდა უმჯობეს ბინა და ამ რიგათ ორივე მოგვებული დავრჩებოდით. საშუალოდ ამხანაგის წერილები ასეთის ეჭვის თვლით არ გავგისინჯავს და დაგვეტყდით „პირველი“. „მეორემ“ ყველა რედაქციის წევრები, გავაკვირვა. გააკვირვა რედაქციის გარეთ მყოფი ამხანაგებიც. ის ბევრით წინ იყო „ივერიაში“ დაბეჭდილი „მეორე წერილზე“, როგორც „საერთო ნიადაგის ტრფილენით, ისე კლასთა ბრძოლის უარყოფით. ორივე ისე „მშვენიერათ“. იყო შიგ დასაბუთებელი, რომ არა თუ ახალკან-გამოცემლის, ძველი „ივერია“ც, სიამოვნებით დაბეჭდავდა ის „ივერია“ რომლის სულის ჩამდგმელს კლასთა ბრძოლა ისე ესმოდა, რომ თავის ვანზე „შენ წავერთოს, მე მომერთოსო“ თარგმნიდა. ასეთ წერილს, რასაკვირველია, ჩვენ ვერ დაგვეტყვადით ჩვენ ვახეთში და ეს ვაცნობთ ბ. გომართელს. მან გვთხოვა დაბრუნება **გასასწორებლათ**. ჩვენც ვახელით და გასწორებული მოგვივიდა, თათქმის იმ სახით, როგორც „ივერიაში“ დაიბეჭდა. ეს ის რედაქციაა, რომელზედაც შეცვალა მან „მოგზაურისთვის“ პირველი რედაქცია. არც ეს დაიბეჭდა, როგორც უკვე იცით, და მაშინ მისი დაბრუნება მოითხოვა (სამჯერ იყო ოთხჯერ არ დაგვივლია), მხოლოდ ეს კი მართალია რომ დაბრუნება დაგვივიანეთ, თუმცა მისი წერილის გამოვლამდინ უკვე გადაცემული ქონდა იგი ერთ-ერთ ამხანაგს დასაბრუნებლათ. აი სრულათ ბ. გომართელის „წერილის“ ისტორია... არ დაგვეტყდით მისი წერილი, რადგან რედაქციის შეხედულებას არ ეთანხმებოდა, ხოლო შენიშვნებით მუდმივი თანამშრომელ—ამხანაგის ნაწარმოების დასტამება უხერხულათ მიგვიჩინდა. ამით ვხელმძღვანელობდით ჩვენ და გვგონია ამისთვის საყვედურს ვერ გვეტყვის ვერც მკითხველი და ვერც საქმეში ჩახედული ამხანაგი. გომართელი კი სხვა გზას დაადგა, და „ივერიის“ მკითხველებთან დავაბეჭდა. ამაზე წინეთ კიდევ „ცნობის ფურცელში“ გამოაცხადნ თავისი კრედიტ (რწმენა) წოდებათა განწყობილების შესახებ ერთის სიტყვით, ბ. გომართელმა ყოველი საშვალეობა იხმარა აცილებინა თავიდან იქვი, რომ იგი არ ქადაგობს „წოდების წოდებებზე მისივეს“, თუმცა არ ვიცით, რომელ სერიოზულ კაცს შეეძლო ასეთი იქვის გატყუებება გომართელზე, ან იმ ორგანიზაციაზე პირველი წერილი დანიშნული იყო გამოთქმული.

ბეჭდა. ვის აქვს ამის საბუთი გარდა ისეთებისა, რომელთაგანაც ბ. გომართელმა საჭიროთ სცნო თავისი გამართლება და რწმუნება, რომ იგი არ არის წოდებათა წინააღმდეგე. მაგრამ თავის მართლება კიდევ არაფერია—კაცია და გუნებაა, მოგესხნებათ; აქ სამწუხარო ის არის, რომ თავის დაუნებურათ ბ. გომართელი ისეთ პრავოკაციას ეწვეა (რასაკვირველია, შეუგნებლათ) როგორც იყო ქუთათურ „კეთილშობილ ინტელიგენტთა დეკლამაცია“, და რომლის წარმოდგენამაც სახეზე ხირციხელის აღმური უნდა წაუქილოს, ამხანაგს კი არა, გარეწესაც, როცა ჩაუკვირდება თავის საქციელს მართლაც და რა არის თუ არა პრავოკაცია, იმისი თქმა: „მე არა ვარ წოდების წოდებაზე მისევის თანახმა“. მერვე ვინ არის ამის თანახმა, რომელი მოქმედი პარტია ასეთი? ამის თქმა იგივეა, რაც ქუთათურ ინტელიგენტთა მოწოდება მოქმედ პარტიის მიმართ: ნუ დააწვევინებთ, ნუ ამოაღლებინებთ თავადებსო. ნუ თუ არ ესმის ბ. გომართელს, ვინ და როგორ ისარგებლებს ასეთი განცხადებით? ეს „ცნობის ფურცელში“ მოთავსებულ წერილს შეეხება, რომელიც საკმაოთ გაარჩიეს საზოგადოთ ხონელმა ამხანაგებმა („მოგზ.“ № 25) და ჩვენ მანვე აღარ შეეჩერებდით. იმავე წერილში საკმაოთ არის აღნიშნული ბ. გომართელის (მაშინ მომავალი) წერილის ტენდენცია და არც ამას გავიმორბობთ, მაგრამ საჭიროთ მიგვიჩინა კიდევ მცირეოდენი ილლოუსტრაცია ჩვენზე გამწყრალი ავტორის აზრას ნათელსყოფათ.

ბ. გომართელის წერილის აზრია აუხსნას თავის მკითხველებს, რომ მან „წოდება წოდებას არ დაუპირდაპიროს“ და ებრძოლოს „საპოლიტიკო მოწინააღმდეგეს—ბიუროკრატის“. საინტერესოა, როგორ ასაბუთებს ამ აზრს ავტორი. ვილაპარაკოთ მისი სიტყვებით. რა არის ბიუროკრატია? ბ. გომართელი გვიხანტყნებს: „იმიგვარს რთულ საზოგადოებაში, როგორც წარმოშობა დღევანდელმა ცხოვრებამ, გაბატონებული კლასები ცალკე გამოიყოფენ ხოლმე ერთ განკერძოებულ ჯგუფს, რომელიც კლასთა შორის ბრძოლას ეთაღურის ადევნებს და არსებულ წყობილებას იცავს. ამ ჯგუფს საზოგადოებისას ეწოდება... ბიუროკრატია. რადგანაც ბიუროკრატის ძალა დამკვიდრებულია გაბატონებულ კლასის ანუ შენი მოწინააღმდეგის ინტერესს. ბიუროკრატია, რომელიც ყოველ ღონეს ხმარობს, რომ დაჩაგრულებმა კონტის დაძვრს ვერ გაბედონ და მათ დამაგრებლათ წინააღმდეგ განძრევა ვერ შესძლონ, შენი საპოლიტიკო მოწინააღმდეგეა...“ („ფ.“ № 114, სვეტი მერვე“).

მივიღოთ ეს განმარტება და დავისხამოთ, რომ ბიუროკრატის გამოიყოფენ გაბატონებული კლასები თავიანთი ინტერესების დასაცვენათ. როგორ უფრო მეტი თუ ნაკლები ვინ არის და როგორია გლეხის ეკონომიური მოწინააღმდეგე? ამაზედაც გომართელი მოგვცემს პასუხს, „შენი ეკონომიური მოწინააღმდეგე ერთი ნაწილითაა ვადანაზარობისა (მეორე ნაწილითა, იმიგვარსხვე ტაფაში იწვის—როგორც გლეხი (sic!)...“ (იგივე № 114, სვეტი მერვე). „ძლიერია შენი ეკონომიური მოწინააღმდეგე, ასწავლის ბ. გომართელი თავის „მკითხველ-გლეხს“, „ის ძირს უთხრის შენ კეთილდღეობას. თუ შენ ხშირად გვია, ბევრჯელ გცივა და გწყურია, თუ შენ მოკლებული ხარ აღმიაწურ საზრდას და სადგომს, დამგვარს შენს სილატაკესა და დაბეჭავებაში დიდი წილი უღვეს შენს ეკონომიურს მოწინააღმდეგეს“, ე.ე. ი. თავადანაზარობის მიწათმფლობელ ნაწილს. ეს ნაწილი „პარის თავდაზნაწურა-

*) ძლიერ ეწუხებოთ, რომ იმ რედაქციის პირი არ დაგვიტოვებია, რომ მოგვეყვანა სანიშნოთი ხეივანით ავტოლები მარც და მით დაგვინახებია ომის თქმა სურდა ბ. გომართელს. მისი აზრი იქ უფრო აშკარათ იყო გამოთქმული.

ბის ისეთი ნაწილი, ცოტათ თუ ბევრათ შეძლებული, რომელიც გლეხის დამხატვრელია, ეს ნაწილი ართმევს საბალახეს, ართმევს ნაწილს ნადეღების სახელით, გლეხის ნაოფლარის უმეტეს ნაწილი მას მიაქვს. აი ასეთია საეკონომიო მოწინააღმდეგე, გომართელის განმარტებით. და ამის შემდეგ ეუბნება ავტორი „გლეხ-მკითხველს“, „შენ არასოდეს არ უნდა დაუპირდაპირად გლეხობა თავდაზნაურობას რომ გორც წოდება წოდებისგან არაქედ უნდა დაუპირდაპირად როგორც მიწის მომუშავე მიწის მესაკუთრე (ს)“ და განაგრძობს, მაშინ დაიხახვ, რომ ერთი ნაწილი ჩვენი თავდაზნაურობისა შენსავეთ ღარიბ-ღატაკიაო! და სხვა. მერე, განა, თითონ ბ. გომართელმაც კარგათ არ იცის, რომ ამ დარბ-ღატაკს და დაზავრის არ შემდეგ ნაწილს თავდაზნაურობისას, რამდენათაც ის ასეთია, არავინ არ ებრძვის? პირიქით, არა-მკითხველმა-გლეხმაც კარგათ იცის, რომ ასეთი ნაწილი შესაძლებელია მასვე ამოუღდეს გვერდში, რამდენათაც შემდეგს თავისი წოდებრივი პრივილეგიების დავიწყებას ესეც კარგათ იცის ბ. გომართელმა, მაგრამ მაინც იმეორებს ამ ტრუზიზმს (გაცუთილი აზრია). იმეორებს იმიტომ კი არა რომ ვისივე დარწმუნება სჭიროდეს ამაში, არა, ეს მას საერთო ნიადგის ხიდათ უნდა. გლეხობას უკავშირებს თავდაზნაურობის გალატაკებულ ნაწილს და აქედან შეძლებულ ნაწილთანაც ადვილია დაკავშირება. აი ეს არის შისი წერილის „ГВОЗДИ“-ი, რომელიც შემდეგი სიტყვებით აქვს გამოთქმული: „ყოველგვარ ბრძოლის დროს ორგანიზაციის იარაღი მოსახმარის: გონივრული საშუალება—შეთანხმება, და ველური საშუალება—მუშტი. ყოველგვარ ბრძოლის დროს პირველ საშუალებას უნდა მიმართო. არც ერთს წამს არავითარს შემთხვევაში, არავითარ გატაცებას და აღელვების დროს არ უნდა დაიფრყო, რომ სიტუაცია და ოჯახი აღამიანისა, ვიცე უნდა იყოს ის, ხელ-შეუხებელია და იძულებულმა აღამიანმა მხოლოდ მაშინ უნდა შეახოს მას ხელი, როდესაც ყოველგვარი სხვა საშუალება მრავალჯერ უნაყოფოდ არის ნაცადი. მე ამით, ჩემო კარგო, შინაურ უთანხმოების „ჩაფურჩქვება“ კი არ მინდა. არა, ბრძოლა შინ შენთვის საჭიროა, აუცილებლად საჭირო; შეუძლებელია იცხოვრო აწი იმგვარ პირობებში, როგორშიაც დღემდე ცხოვრობდი. მხოლოდ არ უნდა გაამწვავო შინაური ბრძოლა და არ უნდა ვავიწყდებოდეს, რომ თუ მთელი შენი ძალღონე და ყურადღება შინაურ მოწინააღმდეგეს ვადააღმიე დასუსტებულსა და ღონე გამოლეულს, გარეული მტერი უფრო მძლავრად ჩავიჭურს ხელს“, ე. ი. ეკონომიური ბრძოლა უკუ აღდე და პოლიტიკურს შეილიე შენი ძალღონეო. კარგი და პატიოსანი, ვთქვათ დაგიჯრათ ეს თქვენი რჩევა „მკითხველმა-გლეხმა“ და დაიწყო თქვენი რეცეპტი ექიმობა. შეუღდა თქვენებურათ „სა(?)პოლიტიკო მტრის“ ძებნას თქვენსავე წერილში. ვის მიადგება? ბიუროკრატებს, რასაკვირველია, რომელიც თქვენი განმარტებით არის გაბატონებული კლასების მიერ გამოყოფილი ჯგუფი, რომელიც მხოლოდ მით არის ძლიერი, რომ ამ გაბატონებულთა ინტერესებს იცავს, ე. ი. ბიუროკრატია არის გაბატონებული თა ხელქვეითი და მონა—მოსამსახურე. ასე არის თქვენ წერილში, ასე გვეჩმრდა დღემდის ჩვენც, ასე მსჯელობდით წინეთ თქვენც; ბატონო გომართელო, ეს დასკვნა აუცილებელია და თუ თქვენი „მკითხველი-გლეხი“ წაითახულის გვებას შეძლებს, უმკუთლარ გეტყვის, მაშ ჩემი მთავარი მტერი გაბატონებული კლასი ყოფილია. დარწმუნებულთა ვარ ამის წინააღმდეგ თქვენ ვერაფერს ეტყვი, მხოლოდ შეუძლებელი განმარტებას; რომ გაბატონებული კლასი მარტო

თავდაზნაურობა კი არ არის, ან მთელი თავდაზნაურობა კი არაა, მისი ნაწილია და ამით მოინდომება წოდებრიობის მსჯელობიდან გამოგდებას მერე დაგიჯერებს კი ამას გლეხი? არა, რადგან თითონაც კარგათ ხედავს, რომ უმთავრესათ თავდაზნაურობა მიწის მესაკუთრეს და თქვენი თქმისა არ იყოს, იგი ართმევს საბალახეს, ნაწილს ნადეღების სახით და საზოგადოთ მისი ნაოფლარის უმეტეს ნაწილს. ვთქვათ ეს ერთი ნაწილია; მეორე, დაბეჭავებული ნაწილი, კი ამას არ შერება. გაეუსინჯათ კბილი ამ გალატაკებულსაც, ნუ თუ, გლეხისთვის აშკარა არ არის, რომ რამდენათაც ეს გალატაკებული ნაწილი თავდაზნაურული რჩება, იგიც მისი მოწინააღმდეგეა ვფიქრობ. რომ აშკარაა, რადგან, ჯერ ერთი, გალატაკებული აზნაური ღატაკია ფეოდალთან შედარებით და არა გლეხთან, რადგან მისი დიდი უპირატესობა ჯერ კიდევ გლეხზე ბევრათ მდიდარია და მეორე მხრით ეს ღატაკი იმდენათ გამოყოფილია თავისი წოდებრივი უპირატესობით, რომ გლეხს ეს ყოველ-დღე თავში ხედება და აგრძობინებს ხოლმე თავის მონობას. გლეხი გაამხდელია, საზოგადო ბეგარის გამსტუმრებელი, გზის მკეთებელი, ყარაული, მღვდლისთვის დრამის მძლეველი, მოხელესი სრული ყმა, ღარსება ახდილი, კანონისგან დაღვას მოკლებული და ბევრი სხვა, რომელშიაც არც დაბეჭავებული აზნაური დახმარება მას დღემდინ, და ამ მხრით მყვეფელთა რიცხვშია მოქცეული ეს „ღარიბ ღატაკი“. რამდენათ ასეთია აზნაური, ის გლეხის მოწინააღმდეგეა, მოწინააღმდეგე წოდებრივი და მთელი თავისი ძალღონით უნდა ებრძოლოს მას გლეხი; ამ მხრით, წინააღმდეგ თქვენი თქმისა, წოდება წოდებას უნდა დაუპირდაპიროს და მოითხოვოს ყოველი წოდებრივი უპირატესობის მოსპობა. ნუ თუ ამის წინააღმდეგ შეგიძლიათ ურჩიოთ რამე გლეხს? ეს არ ნიშნავს, რასაკვირველია, იმას რომ გლეხობამ უნდა მოსპოს აზნაურობა ეთნიკურათ და ამოკლებოს იგი. ასეთ ჯიქადაგებელს ვერ იბოვით ვერც თქვენ და ვერც თქვენი მეზობელი დეკლარაციის ავტორები. ასეთ წოდების წოდებაზე მისევას კაი-კამიებიც ვერ გახედვენ დღეს, რადგან „მკითხველი-გლეხები“ ბევრ ავტორებზე უფრო საღათ მსჯელობენ...

კი მაგრამ ეს წერილიანი და „შინაური საქმეა“ დღეს კი გარეშე მტრებთან არის ბრძოლა საჭიროა, ბრძანებთ თქვენ უკანასკნელ ამონაწერში. არა, ბ. გომართელო წინეთ თქვენ და ჩვენ ეგრე არ ვმსჯელობდით. თქვენ იცოდით, რომ ეკონომიური სტრუქტურა იყო ყველაფრის საფუძველი, იმაზე იყო აღმოცენებული და დამოკიდებული ყოველივე ზენაშენი; იცოდით, რომ ყოველი მოწინააღმდეგე არის ბოლოს და ბოლოს ეკონომიური მოწინააღმდეგე, ეს არის შინაური და გარეული მტერი! იცოდით აგრეთვე, რასაკვირველია ისიც რომ სანდონის შეხედულება ამ საფუძველზე დამყარებული; იცოდით, რომ ამ შეხედულების მიმდევარს არ შეუძლია ეკონომიურისა და პოლიტიკური მოწინააღმდეგეებისა და შორება; იცოდით რომ ორივე ამას ის ერთსა და იმავე დროს ებრძვის, ეს არის მისი დამახასიათებელი თვისება! მაგრამ ყოველივე ეს დაავიწყნით და მოყოლიხართ, რაღაც „შინაურ თანხმობაზე და გარეშე მტერთან“ ბრძოლაზე პატრიოტულ სუნთან ფრაზეზის დახურდავებას. ამ ადგილას სწორეთ რომ ბურჟუაზიები-რალურია თქვენი ლექსიკონი, თუმცა გინდათ დავარწმუნოთ რომ კლასობრივ ნიადგზე გადაგაქვთ ბრძოლა; რათ დაუპირდათ კლასისა და წოდების ერთმანეთში არევა? ნუ თუ არ იცით, რომ დღევანდელი რუსეთის მოძრაობა მიმართულია უმთავრესათ ფეოდალური კანის გამოსაცლელათ! თქვენ თუ არ იცით, გაცნობიერებულმა ხალხმა იცის ეს და ის ერთსა

და იმავე დროს ებრძვის ფეოდალიზმს და ბურჟუას სოფელში და ბურჟუაზიის კლანჭებს ქალაქში, ხოლო კლასობრივ ბრძოლის გასაადვილებლათ თხოულობს პოლიტიკური ზედნაშენის შეცვლას და თავისი ცხოვრების მოწყობის საქმეში მონაწილეობას. ებრძვის მიწათ მფლობელს, ახნაურია, იგი თუ ბურჟუა, ებრძვის კაპიტალისტს და თხოულობს თავისთვის ადამიანურ უფლებათა აღდგენას, თანასწორობას, და მით, რასაკვირველია, ებრძვის გარეშე «მტრებსაც», რომელიც ჩვენი აზრით მხოლოდ ხელქვეითთა გაბატონებული კლასებისა და წოდებისა.

ასე გვესმოდა ორივეს ძველათ ცხოვრების მიმდინარეობა, ამას ვუმტკიცებდით ორივე შეძლების დაგვართ ჩვენ მოწინააღმდეგეთ ერთი და იმავე ორგანოს ფურცლებიდან, და მით უფრო სამწუხაროა დღევანდელი კამათი, მაგრამ აუცილებელი გახალთ თქვენ თქვენი ნახტომით და ჩვენ მხოლოდ ჩვენ მოვალეობას ვასრულებთ «ჰიოთხვლ, გლვის» და «ჰიოთხვლ, მუშის» წინაშე, რომელთაც ძველებურათ მოვიწოდებთ, საერთო ნიადაგის წინააღმდეგ...

5. ელიავა.

ჩემი შთაბეჭდილება

პროლეტარიატი. *)

მარა — საუბედუროთ თუ საბედნიეროთ, ილიკოების და სახაფრავათ და მათი ტეტიების გამოსაფხაზლებლათ, — რასაც დასაწყისი აქვს, იმას დასასრულიც თან დასდევს... წერილი საკუთრება ეტაპია მუდამ მოძრავე მოუსვენარი შრომისა. აქ ის ისვენებს, ასაკში შედის ფერს იცვლის — იმ ვეშაპის სახეს ღებულობს, რასაც... მანქანას ეძახიან. ყველა ვეშაპი გაუმადარია — დაუბოლავებდს ქანქვა-ყლაპავს ნაჩვევია. და აი, ესეც ქანქავს, ყლაპავს თავის მომავლინებელს ჩიო მშობლებს... გაქრა ფუტი პატარა ქობ-სახელოსნობებში. მწარმოებელთ გამოცვალათ ფეხიდან მიწა, ხელიდან სამუშაო იარაღები. მშვიდობით საკუთარო საფუტარ-საბუღარო! მშვიდობით ტყნო და ველნო და შენ, შენ, დამწყვედულო კარბაკტილო იდილია-უმანკოებაო!... სევდიანნი წასულს მოწყვეტილნი, აწმყოს მკლებულნი, მომავლის ჯერ ა მკოდნენი, — წეროებსავით გაბმულნი ისინი იქითკენ მიგრე-მიტხვეწებთან, სადაც მათ ერთთ-ერთ ავლადიდებას — მათ მარჯვენს, გასავალი აქვს. ფაბრიკა-ქარხნები, მადან-მადაროები, აი ამ მოგზაურთა ახალი შესაჩერებელი ბინა-სადგურები. აქ ძირიან ფესვიანათ უნდა შეიცვალოს მათი სახლიცა და სახეც, რწმენაცა და შეხედულობაც, მათი სახელი ამიერიდან მუშა პროლეტარია. ახალმა არემ ახალი კითვები წამოაყენა. ახალი მისწრაფების, იდეალის ცეცხლი აანთო. ამ არემ წართო შობილს სამშობლო — ეს «ტაძარი», რომლის ხსენებაზე ყველა ჯურის ყველა კუთხის გულშემატკივარ პატრიოტებს გული ასე ეყუჩებათ, თვალი ასე ეცრემლებათ! — სამაგიეროთ მთელი ქვეყნის ქარტა გაღუშალა წინ: „იზოგინე, გაიციანი და ბოლოს სულ მთლათ დაიშარიო!« გუშინ ის იქ, სამშობლოში, ვითარცა ქია ფოთოლზე, თავის მოკლე საკუთრებაზე მოკლე ჯაჭვით იყო მიკრული. დღეს სხვისა და სხვის საკუთრებაზე მიკრულა თოკით, რომელიც სიგრძით თოვინდ მთელს დღეა მიწას გადაწვდება, გადაცილდება.

გუშინ მის იდეალს ეს საკუთრება შეადგენდა, მაზე ზრუნავდა, ლოკულობდა; იმას უვლიდა-ულოლიაებდა. დღეს

კი მუშას თვალები გაუხილავს, გაუქვეყნა; დღეს ის საკუთრებაში, როგორც სარკვეში, ხედავს დედაბოძს მთელი ისტორიული დრამის უკულმართობისა. — გუშინ ის დღე და დამეგს ასწორებდა, ოფელში იწურებოდა — თავის სამუშაო დღეს თვითონვე ავტოლებდა, მისი ინტერესები ამას თხოულობდა. — რაც შეიძლება ნაკლები გარჯა, ნაკლები ოფლის ღერა, ნაკლები სამუშაო დღე! რაც შეიძლება მეტი სიგრაზილე, მეტი სიზარმავე, მეტი მოსვენება — აი მუშის დღევანდელი მახლობელი მიზანი! — გუშინ ის საწყალი მხალი ობოლი იყო, ზევით ღმერთის ეშინოდა, ქვეით პატონისა ყოველ ფეხის გადაღმაზე, ყოველ გაქირვებაში ამათ სახელს ახსენებდა — გარეშე ძაღებს უხმობდა — ემუღარებოდა. წარმოებაში დამოუკიდებელ — ნიეთიერთა გათიშულ — განცალკავებული, გუშინ ის საზოგადოებრივად დამოუკიდებელი იყო. აქედან საზოგადოებურ საქმეებზე ფიქრი თავის ტუხა არა მისს, სხვისს საქმე იყო. ამისთვის როცა, ათასში ერთხელ, გაქირვების ქარბუქი ამ საქმეებში ძალა-უნებურათ ითრევდა; როცა ეკონომიკა პოლიტიკაში გადადიოდა, — მას შინიდან გარედ მარტოკა მუშტის გატანა-და შეედლო — თავი კი საამისოთ მონახადებული არ ქონდა. ცხადია, მისი გარეთ შეძენილი გარეთვე უნდა დარჩენილიყო. მით სხვები — პოლიტიკაში გამომწვარი გაპოხახულნი — ითბობდენ ხელს.

დღეს? დღეს ასე არაა. დღეს სულ-სულ სხვაფერაა. დღეს სწორეთ, მეორეთ მოსვლის დროს რა იტყვიან, ისაა. დღეს მუშა ხალხი სულ გაღირია, „გაიწყნა“. ასე გასინჯეთ, ზეცაც კი არ დაინდო — ჯერ მაზე მიიტანა იერიში! სხვა გზა, სხვა ხსნა, სულო ცოდვილო, არც იყო: აქაურმა მიწირ-მიწირ ბატონებმა თავის უფლებებს — ბატონობის, მანასადამე, ცარცვა-გლეჯისა და ლოტობის, — სთავი იქ, ზეცას, გადაკარგეს. საჭირო იყო, ცხადია, მისი აქ გამოჩხრჩვე-გამოქექა და იქიდან ისევ უკან ვაღმოგდებდა. პროლეტარისთვის ეს არც ისე სამძიმო საქმე იყო. მიწას მოწყვეტილი ის ზეცას თავისთავათ უნდა მოსწყვეტოდა: აბა რას უნდა სტიროდეს, მანასადამე რას უნდა ეშინოდეს მას ეხლა სეტყვისა გინდ ქექა-ქუხილისა, გოლევისა გინდ წვიმა სიცივისა! და აი ცრუმორწმუნეობათა მთელი კონა მიწასან — საკუთრებასან ასე მკიდროთ შეკავშირებული, — მან მათ — ცრუმორწმუნეობათა დარაჯებს — მღვდლებსა და ბერებს, გადასცა. მათვე დაულოცა, რასაკვირვლია, საიქიოც იქაური სამოთხითა და ჯოჯოხეთით!...

აქ — მიწაზე კი მუშის მისწრაფება — თვითეული ყველა-სათვის, ყველა თვითეულისათვისა. იუბიტრის გოგრიდან არც ეს პრინციპი გადმოფრენილა. ისიც მუშის ცხოვრების ახალმა პირობებმა წამოაყენა. მსხვილმა წარმოებამ ის ვეშაპი მაშინა შექმნა. ამ უკანასკნელის მოძრაობაში მოსაყენათ მრავალი მკლავი და თვალია საქირო. და აი მან გარშემოიკრა მუშათა მთელი ბურჟხლი, როგორც ელექტრონით გატენილი რკინეულობა იკრავს რკინისავე ნამცეცებს. აქ ყველანი ერთთ ერთს მთელს კოლექტიურ მუშას შეადგენენ. თვითეული მხოლოდ ამ მთელის უბრალო ნაწილია. მათში სრული ორგანიული ერთობა დამოკიდებულობაა, მანქანიდან, წარმოებებიდან გადაეღო მუშას ეს ნიშნობილი საზოგადოებრივი თვისება — შემეერთებული მიზიდველობა. აქედან — ამ ურთიერთული მიზიდველობიდან, როგორც დაუშრეტელი წყაროდან, იღებს, იკრებს ის თავის ძალ-ღონეს, მოქალაქობრივ ამპარტანობას, თავის-თავისადმი პატივისცემას. ყოველ ფეხის გადაღმაზე, ყოველ კაკარდისა და ბატონის დანახვაზე დღეს ის — შეშინებული ქულს არ იშვლებს თავიდან, მუხლს

*) იხილეთ „მოგზა“ № 25.

არავის უღრესს; მოწყობება-დახმარებას არავის ეღალატებენ მუდარებას!..

რა სასაცილოა ქარაფშუტა კულაბიკისი ცხვირის მალღა ბზეკა, ინდურით ფუყვა-ბერვა!.. ვინც თავის თავს ფასს სდებს, ის წამალსაც, საშელოებასაც უნდა ემბდღეს—ფასი არ გაფასდეს, მისი კურსი არ დაეცეს. აქ ერთათ ერთი წამალი, სახსარი ძალაა—ძალა ფიზიკური, ძალა გონებრივი. ისტორიის მანძილზე ეს ორი ძალები განცალკევებული არიან: ისინი არც შორდებიან, არც უახლოვდებიან ერთმანეთს—ისე ორა სწორი პარალელური გზით მიდიან: პირველი ქვევით ხვრელ-ხვრელა, ბნელ-ბნელის, მეორე ზევით, გაშლილი, ფართე, ნათელი გზით. აი რაც პირველი მონაზღა, მეორე შეფობდა! პირველი წვალობდა, მეორე ხარობდა! ამ ორ ძალთა შეერთება, ცხადია, ერთის დაკრით გააბათილებს არსებულს სოციალურ უთანასწორობას, უკუღმართობას, უმკაცრობას. პროლეტარიატის მოსვლამდის ეს შეერთება ვერ მოვიდოდა. მოვიდა პროლეტარიატი და აი იგი შეერთებაც თან მისდევს. დღევანდელ პირობებში ფიზიკური შრომა პროლეტარიატის აუცილებელი სასჯელი, მეტი არაფერია. ამიტომ, რამდენათ ამ შრომაზე გულს იგდებს, იმდენათ გულდასპობა და ხ.ღისით ეცილება ის მეორე კატეგორიის შრომას—თეთრგანვითარების საქმეს. რა უყვით რომ მუშა ხალხს დაუხმეს, დაუკეტეს მისი მარჯვენი აშენებული შკოლების კარები! მან თავის აღმზრდელ შკოლათ მთელი თავისი მოხაშმული არე გარდაიქმნა. რა უყვით რომ მას იქ—ქარხანაში, მხოლოდ ხელით-ტანით მუშაობა მოუჩინეს, თავით კი—მუშათა სულ სხვა კატეგორიას! ის ქარხნის გარეთ მით უფრო მეტის ბეჯითობითა და წყურვილით ეწაფება სწავლა-ცოდნის წყაროს... ნივთიერათ საზოგადოებასთან მჭიდროდ გადამზული პროლეტარია მხოლოდ საზოგადოებაში და საზოგადოებურ შენობის გაუმჯობესობაში ეძებს თავისი საკუთარ ცხოვრების გაუმჯობესობასაც. პროლეტარიატი ვაილო გემო პოლიტიკაში, პროლეტარია თან-დან უჩოჩდება პოლიტიკას. ეკონომიურ ბრძოლას—ბრძოლას ლუკმა პურისათვის, ის პოლიტიკური უფლებებისათვის ბრძოლით ნათლავს. სულიერი ატმოსფერა—იდეა, პოლიტიკა, რღეს მისთვის ისეთივე აუცილებელ მოთხოვნილებათ გამხდარა, როგორც ხორციელი, ნივთიერი. პირველ სფერაში ისეთსავე უნარს, სიღინჯეს იჩენს, როგორც მეორეში. საქირო იყო თავით-ფეხებამდის მეცნიერებით შეიარაღება, რომ მარქსს თავისი გენიის სიმალლიდან დაენახა ის რაც სამუშაო იარაღათ მორთულმა უბრალო პროლეტარია უკვე თავის-თავით დაანახა დაბლიდან. ცხოვრების სიღრმეში ჩაჩრულ მუშის გონებაში მარქს—ენკელსის დამოუკიდებლათ მოსტაცა ისტორიის მისი მოძრაობის საიდუმლოება. (იხ. „ფეირ ბახია ენკელსისა“)..

ყოვლის მქნელი, ყოვლის მკეთებელი შრომა ქმნის და აყვითებს თავის საშოდან თავის საკუთარ მასწავლებლობესა და აღმზრდელბესა, მეთაურბესა და სარდლებსაც მისი ღვიძლი შვილნი ტოგო-კურაკები და ნოვები არ გრიპან-ჭგევან გარედან შეხიზნულ კინკლაობის შვილთ შტაკლებერგ-ბერგებსა!..

ბოლოს დადგა ჯერი მრავალტანჯული ჯვარცმული შრომაში ა. ბოლოს მიიბრუნა შრომისკენ ცხოვრების იანუსმა თავისი მაკინარ-მომლიმარი სახე. ბოლოს შრომა წამოაყვანა წინ თვით ისტორია—თავისი ბოლოს წინმსწავლელობისა მას გადასცა. დიჯი, თავის-თავში ღრმათ დარწმუნებულნი, თავის საკუთარ ძალ-ღონეზე დანდობილ-დარდნობილი, გაბედული ნაბიჯით მიექანება წინ ეს ტიტანი, ხელში მებრათ ის მიბარებულნი დროში დაუქერია. ზურგზე ვეებერთელა მთა

აუცილია: ეს რკინის ვეებერთელა ტომარაში დამწყვედული თავ-მოკრული ჯოჯოხეთია, რომლის გენის, რომლის ცეცხლის ალში ითუთქებოდა, კენესოდა ის მრავალი საუკუნოების განმავლობაში. აი იქ—იმ მაღალ სოციალურ გორაზე, მისქანის ტიტანი! ამ გორის კენწვროზე ააფრიალებს თავის დროშას. ამ კენწვროდან გადააგრილებს ქვევით—უფსკრულში ამ ჯოჯოხეთსაც. მის დასაფლოავებასთან ერთათ ის აღიდგენს, დაიბრუნებს დაკარგულ სამოთხესაც. შრომა დაიბრუნებს რაც მისი ბუნებრივი ზეგდრია, მარა რაც ცხოვრების სიღრმეში, სიზარამცეს მიუხევეტ-მიუსაკუთრებია: ის დედა-მიწას დაიბრუნებს და იპას, რაც მის სიღრმეშია, რაც მას ზევით-ზურგზე აყვრია და რაც მას—შრომას, შეუქმნია გაუკეთებია. შრომა აღადგენს, სისხლსა და ხორცს შეასხამს დღეს უშინაარსოს, ყველგან და ყოველთვის სამასხროთ აგდებულს: თანასწორობას, ძმობას, თავისუფლებას! შრომა ქვეყანას თავის ხატით და მსგავსათ გარდქმნის!.. აი ბუნება, ტენდენცია შრომისა.

აი რა სურს და რას ბრძანებს ისტორიული აუცილებლობის უფალი. აი რას განახორციელებს ამა უფლისა გონიერი—ლონიერი იარაღი—პროლეტარიატი.

პატარა კაცნო, ჩია კაცნო, პროლეტარებო, რა დიდი კაცნი ხართ!..

—ლია.

ე უ რ ნ ა ლ - გ ა მ ე თ ე ბ ი დ ა ნ .

„ცნობის ფურცლის“ ადრეგანს და ადფთოვაჟებას სახლგარა არა აქვს! როგორც ჰატარა ბადი; რამელსაც მოუღაღწელოთ სთამასო სტაკუნა თთფა ზაუარღება ხელში და ჰტონა, რომ ასეთი თთფის წყაღობით უსდოერეს მტერს თავ-სახს დასცემს—ისე „ცნ. ფურც.“ შეარადებულა თადაღან ბოლოდღე ბ. ივ. გომართელის წყრადით, რამელსაც „პასუხის მაგერი“ დაარქვა ჯეტონმა (იხ. „ივ.“ № 118); ამათი ჯუჭუვათ თავისი მისწერტული თთფი, გაუღავს უსუსური ფეხები და რის რისით და ქეხით გაძახის: „შეგნებულ მკითხველს კარგა ხანა დაფასეული აქვს მოგზაურისტების თთფები და ტაქტოვა; რაც ბ. გომართელმა მხოლოდ სხლა იგუმა. მაგრამ ამ მრავალთ რა ეშეულებათ, რამელათთაის... მხელი გასაგებათ მოგზაურისტების მიერ არჩეული საბრძოლველი ტაქტოვა“.

მოგზაურის მიერ არჩეული საბრძოლველი ტაქტოვა რომ „ცნ. ფურცელს“ და კომპანას არ მოსწონდეს—ეს არც გასაკვირველია და არც საშუალო, რადგან რად „მოგზაური“ იქნებოდა „მოგზაური“, რომ „ცნ. ფურცელს“ მისთან რამე სკართო ქონდეს. სამწუხარო და სჯავალა ის არის, რომ ბ. გომართელმა არ იკმარა ის, რაც „ივერის“ ფურცლებზე პირველათ გამოამტყურა და თავისი მორე წყრადით უფრო შირს და თითქმის სამუდამოთ შესტახა ამ მღვრე მორეში, რამელსაც პირველათ „ცნობის ფურცელისკე“ საშეაღებოთ შედგა ფეხი. (გახსენებთ „წერილი რედაქციის მამართ“ ბ. ივ. გომართელისა, „ცნობის ფურცელში“ დაბეჭდილი). რა გაწუბას! სჩანს ასეთი თთფელა ბედის წერს! სჩანს ბ. გომართელს სულით და გულით ნდობა „ცნობის ფურცელის“, „ივერის“ და tutti quanti მომადლოერება. ეს ხომ ასე უნდა მომხდარიო მას შემდეგ, რაც ბ. გომართელმა თავისი კლასიკური წყრადი დასტამა „ივერის“ 114 №-ში და ამ კლასიკურ წყრადს კლასიკური წყრადივე მათეოლა „ივერის“ 118 №-ში. ხელი ხელს ბანსო—ნათქვამა. ჯერ ბ. ივ. გომართელმა დაბანა ხელი სსენებულ გასეთობის რედაქციებს და სხლა უკანასკნელნი სამაგეროს უხდინა სხლა შექმნილ მოკაშიერეს. სანტე-

რისდა; როგორ მიეკუთვნება თვით ი. კომარტელი „ინ. ფურცლის“ დიფერენციალს? ჯილდოთ მიადებს მათ და იამბუებს თუ სოფსე-ლეული თავის უტყუარს ადვიატებს?

„ცნობის ფურცლის“

არის ეგრეთ წოდებული „იდე ფიქსით“ შემოიღობა, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ ზოგიერთი ადამიანი ერთ რამე აზრზე შეიშლება, სხვაში კი ყველაფერში, ოქა სტურათ რასაკვირველია, დარბაისლათ მსჯელობს. აი, ასეთ ავთომყოფობათ აქვს გადაქცეული „ცნობის ფურცლის“ რედაქციას საქართველოს ეროვნული ავტონომია. მისი აზრით, ყველამ მოწიწებით უნდა წარმოსთქვას ეს სიტყვა, მუხლი უნდა მოიყაროს მისი დროშის წინაშე, თუ არა და ხალხის მტრათ, „პოლიციური და საზოგადოებრივი საშუალებების მხმარებლათ“ გამოგაცხადებს, და ვი შენი ბრალი! არ გაპატივებს აგრეთვე არც ყველა ავტონომისტების ერთმანეთში არეც-დარეცვას, და თუნდაც რომ უტოლინარობით მოგვიღვდეს ეს, არ დაგიჯერებს—არა, კი რცი, მაგრამ განგებ იფიქსებო! ასეთი შეცდომა მოგსცელია „ცნობის ფურცლის“ აზრით ჩვენც, როცა ჰეგელი, ცხვდამე, აგრეთვე მასწავლებლები და კიდევ სხვა ავტონომისტები ერთმანეთში ავგირვეია. ვღიარებთ რომ სწორეთ ცოდელი ვართ ამაში, რადგან ვერავითარ არსებით განსხვავებას ვერ ვპოულობთ მათ შორის; განსხვავება შეიძლება იყოს კიდევ რამე, მაგრამ მხოლოთ რაოდენობით და არა თვისებით. ასე ვფიქრობთ ჩვენ. შეიძლება ეს „უცილობა“ იყოს, მაგრამ არ ნდობა აქ არაფერ შუაშია. მით უმეტეს არ უნდა ჩავგვიფაროს დიდ ცოდვათ ეს, რომ თვით „ცნობის ფურცელი“ ყოველთვის ალტაცებით ეგებება ყოველ ავტონომისტს, როგორც პოლიციის გაძლიერების მომხრეთ თვითმართველობას, ისე მოკრივე პედაგოგებს, როგორც ფეოდალებს; ისე კლერიკალებს, და საიდან უნდა გავიგოთ, ვინ არის ნამდვილი ავტონომისტი... ახლო მომავალში ვეცდებით უკანასკნელი კატეგორიის ავტონომისტებიც გამოვქმზნოთ და დავახასიათოთ, ახლა კი მხოლოთ ორიოდ შენიშვნა. ვისაც ორი დღე მაინც უტყუარია საქართველოში, მასში სიცილის მეტეს არას გამოიწვევს „მოგზაურისტების“ მიერ „პოლიციური და საზოგადოებრივი საშუალებათა“ მხარების შესახებ ლაპარაკი, ნამეტურ, როცა ამას „ცნობის ფურცლის“ რედაქცია ამბობს. ვფიქრობთ, არ უნდა ესოდეს ამ სიტყვების მნიშვნელობა „უმანკო საშუალებათა მხარებელ“ რედაქციას; თორემ არ გვგონია ასეთი ბრალდება ასე თამამათ წამოესროლა! თუ უკუთამყოფელი ამ ბრალდებას ერთ ფაქტს მაინც გამოაყოლებდა. ასეთივე ფაქტები საქირო მცორე ბრალდებისთვისაც, რომელიც „მოგზაურისტების“ ფიზიკურ ზედმოქმედებას გვამცნობს, და თუ ამას ვერ იზამს, მაშინ ნება გვქმნება მასვე დაუბრუნოთ საზოგადოებრივი საშუალებათა მხარებელის და ინსინუატორის სახელი...

ნარი.

ბურჰუა და პროლეტარი *)

(თარგმანი)

მაგრამ მრეწველობის განვითარებასთან ერთათ პროლეტარიატი გარდა იმისა რომ რაოდენობით მატულობს, უფრო და უფრო მრავალ რიცხოვან ჯგუფებათ იყრის თავს, ერთათ გროვდება; ამასთანავე იზრდება პროლეტარების ძლიერება

*) იხ. მოგზ. № 25

და, რაც დრო გადის, უფრო იგნებენ იგინი ამ ძლიერებას. მუშათა ინტერესები და ცხოვრების პირობები თან და თან თანაწორდება; ამის ხელს ოწყობს მანქანა, რომელიც შრომის სიღრმეს და სისუსტეს დარბაისს განსხვავებას ამბობს, სამუშაო ქირას ამცირებს და თიქმის ყოველგან ერთ და იმავე ლაბორანტი იმყოფება. თითონ ბურჰუათა შორის კონკურენცია თან და თან ძლიერდება, ხოლო კოკურენციის გასლიერება ეპრობაში კრიზისებს ბადებს; ამის და გვართ ხელდასის ნდობას კარგავს და რყვას წყვეტლობს. მანქანები კი განუწყვეტლათ უმჯობესდება და ეს გაუნჯობსება კიდევ უფრო ცუდ მდგომარეობაში ავდებს მუშასა. მუშასა და ბურჰუას შორის პირადი შეტაკება ნელ-ნელა სხვაფერდება და ერთი კლასის მეორე კლასთან შეტაკების ხასიათს იჩენს. მუშები ბურჰუათა წინააღმდეგ ერთათ საბრძოლველათ გაფიცვას იწყებენ, რომ ამით რამე ნაირათ არსებული სამუშაო ქირა შეინარჩუნონ. იგინი აარსებენ მუდმივ კავშირებსაც, რადგან წინდა წინ ხელავენ, რომ დრო-გამოშვებით შეტაკება იოუსხდებათ. ალიგ-ალიგ ეს შეტაკება აშკარა აჯანყებათ იქცევა.

ხანდახან კიდევ იმარჯვებენ ხოლმე მუშები, მარა ეს გამარჯვება დიდ ხანს ვერ გასტანს. მუშათა გამარჯვების არსებითი ნაყოფი უფრო მათი სოლიდარობის გამტკიცებაა, ვინემ პირდაპირი შედეგათის მოპოება. სოლიდარობის გამტკიცებას ხელს უწყობს გზების გაუმჯობესება, რადგანაც სხვა და სხვა კუთხის მუშები ერთმანერთს ეცნობიან და უახლოვდებიან. ასე გაკრით დაახლოვება სრულიად საქმარისია სხვა და სხვა ადგილებში არსებულ მუშათა ბრძოლის საერთო ნაციონალურ, კლასობრივ ბრძოლათ გადასატყვევათ, მით უმეტეს რომ ამ ბრძოლას ყოველგან ერთნაირი ხასიათი აქვს. მარა კლასობრივი ბრძოლა არის პოლიტიკური ბრძოლა. თანამედროვე პროლეტარები, რკინის გზის წყალობით რამდენიმე წელიწადში ახერხებენ ისეთ შეერთებას, რომლისთვისაც საშვალა საუკუნოებში საუკუნეები იყო საქირო.

პროლეტარათა ცალკე კლასათ და მასთან ერთ პოლიტიკურ პარტიათ შეკავშირების საქმეს ყოველ წუთში ძირს უთხრის თვით მუშების ერთმანერთ შორის კოკურენცია. მიუხედავათ ასეთი შეფერხებისა იგი ისევ ახლდება და თან და თან უფრო მჭიდრო და მრისხანე სახეს ღებებს. იგი სარგებლობს ბურჰუაზიის სხვა და სხვა ნაწილათ უთანხმოებით და აიძულებს კანონმდებლობას მუშათა ზოგი მოთხოვნებზე დაეკანონოს. ასე გავიდა, მაგალითათ, ინგლისში 10 საათის სამუშაო ბილი (კანონი).

ძველი საზოგადოების შინაგანი უთანხმოება ბევრნაირათ უწყობს ხელს პროლეტარიატის განვითარებას. ბურჰუაზიის განუწყვეტელი ომი აქვს ჯერ არისტოკრატისთან, შემდეგ ბურჰუაზიისავე იმ ნაწილთან, რომელიც მას მრეწველობის განვითარების გზას უღობავს; გარდა ამისა იგი განუწყვეტლივ ეომება უცხო ქვეყნის ბურჰუაზიას. თითველი ამ ბრძოლათგან აიძულებს მას პროლეტარიატს მიმართოს, მისი დახმარებით ისარგებლოს და პოლიტიკურ მოძრაობაში ჩაითრიოს. ამ გვართ ის პროლეტარიატს თავის აღზრდას უზიარებს ე. ი. ხელში აიძუებს იარაღს თავისავე წინააღმდეგ.

(შემდეგი იქნება).

შ უ რ ი ს - ძ ი ე ბ ა .

შევიდა ოთახში და შევეცი მეც. ჯერ რამოდენიმე ბოლთა გაჭრა და შემდეგ საწერ ტაბლას მიუჯდა. დაწყობა: „ძამო სამსონ! ეგ საერთო საქმეა. მე მარტოს არ მომხე-

ღრია და იველი მაქვს აუარს არ მეტყვი. შენი აზრი რომ ვიცი. იმიტომ გნიშნავ მედიატორეთ. თელა“.

ბარათი გაამშრალო და კანფერტიმ დებდა, მარა რალაც გაახსენდა და შეჩერდა. მე გულმა კანკალი დამიწყო. წერილის დახვევისა შემეშინდა. უცებ ყურიდან სული ჩაებერე და მკორეოდენი სინდისის მხილება ქარს გავაყოლე. წერილი დაბეჭდა და მსახური გადასცა. მე შიგ კონფერტიმ წერილთან ერთათ მოვიკალათე.

ეს ამბავი შაბათს მოხდა და კვირა დილით „სწოპის ფურცლის“ რედაქციაში მივკრახე. ახალგაზრდა თმა ქუჩურა ყმაწვილმა კონვეტს წვერი წახია და ბარათი ამოიღო. ეს ყმაწვილი სამსონი იყო. მე ისეთი მომეწონა სამსონი, რომ სულში ჩაიჭირებინდი, მარა საქმისათვის ის ვამჯობინე მე თითონ ჩაეძრომოდო სულში. ასეც მოვიქეცი.

— ევ ძლიერ კარგი! ჩაილაპარაკა მან და მეზობლების ყურადღება მიიპყრო. მე ალერსის ნიშნათ თავზე ხელი გადავუსვი.

— რატომ არ უნდა ვიკისრო მედიატორობა, განაგრძო მან, სასირცხო აქ დენაც არაფერია.

საიდუმლოც არ იყო, მფარველი ანგელოზი გაჩნდა და მარჯვენა ამოეტუზა. გამხდარსა და ფერ წასულს სახეზე დიდი უკმაყოფილება ეტყობოდა. აშკარათ ჩანდა ახალგაზრდა ყმაწვილისაგან ბევრჯერ იმედ გაცრუებული წასულიყო. უღვაშებში შებარული სიამოვნების ღიმილი მაშინვე შენიშნა ანგელოზმა და ნაღვლიანი ხმით წასწურა: „სირცხვილი შენ, ქაბუკო! განა ვერა ხელად რასა ჩაღიხარ? განა შენ არ იყავი, რომელმაც გაზეთის ფურცლებზე გაღანძღე ეს ყმაწვილი და შენი ცალ-მხრობა დაამტკიცე? რაღა პირით უთელი თანხმობას თედოს? გაბედე, იჯმენი ეშმაკისაგან!“

ქაბუკი გასითლდა. ვგონებ შერცხვა. მაგრამ გქონდეს სიოცხლე მე იმას ცეცხლი შეუნთე. ასეთი უღუფა მოწინააღმდეგესათვის დამენებებია სირცხვილი იქნებოდა და მერმე ისეთი მეტოქისათვის, როგორც ზემოხსენებული ანგელოზი იყო.

ბრწყინვალეთ გავიმარჯვე. ქაბუკმა ანგელოზს ზურგი უჩვენა და ჩემკენ შემოტრიალდა.

ანგელოზს „მწარე ცრემლები“ გაღმოსცივდა. „ამდურარე ცრემლები“, „მწველი ცრემლები“. „ფუი შენს კაცობას! ო უთხრა და გაფრინდა. მე თავისუფლათ ამოვისუნთქე. მოვსდექი პრაბაგანდას: ნუ გეშინია ყმაწვილო მეთქი; ახლა შენ ამოვირჩია თედომ, მიდი და დაეხმარე. მერე შენ ამოირჩიე ის მოვა და ხელს შეგიწყობს, აქ პირდაპირი ანგარიშია მეთქი; ხელი-ხელს ბანს და ამას საზოგადოება არასოდეს არ გაგმტკუნებს მეთქი; კიდევ ბევრი რამ ველაპარაკე და ისე მაგრა ჩაეუქედე თავში, რომ მგონი ორ-სამ დღეს არ დაავიწყდება.

ჩემი შურის ძიება ამით დავსრულე. ბენია ჩხიკვიშვილს ხათბალა ავუტეხე. ჯერ არ მასხოვს იმას ჩემთვის სასიშოვნო რამ ექნას. არ სჯერა რომ კაცმა ხანდისხან ეშმაკიც უნდა მოიმაღლიეროს. აბა თუ კარგი ბიჭია, გაუძლოს სამსონსა და თედოს.

დავშთები თქვენი ეშმაკი.

დედაკაცი და მისი ეპოქისიური მდგომარეობა.

(კლარა რუტკინასი).
თარგმანი რუსულიდან.
(შემდეგი *).

მთელი დღის განმავლობაში პატარა ბავშვი რჩებიან უფროსის მზრუნველობის და მხედველობის ქვეშ და თუ ეს უფროსი

* იხ. „მოგზაური“ № 24.

შვილი არა ყავს დედა ქირაობს ვინმე მეზობელ ქალს, რომლის სპეციალურ ხელობას „ბავშვების განგელოზება“ წარმოადგენს. ბავშვმა რომ არ იტიროს, ჩააჩრინ ხოლმე პირში ქუქკიან საწუწნს, ან აძლევს სხვა და სხვა დასაძინებელ წამალს, მაგალითათ, ხაშხაშს. რის შედეგი ან ბავშვის სიკვდილია და ან მისი სამუდამოთ გამოჩერებება, დედის რძის ნაცვლით ახლათ გამოგონებულ სხვა და სხვა გვარი საშუალებით ასაზრდოებენ, რაც, რასაკვირველია, ცუდით მოქმედებს ბავშვის ნორჩ აგებულებაზე. რაც შეეხება სიწმინდეს და გიგენას—ეს ხომ მიუწოდებელია მუშა-ქალისთვის. პროლეტარის ცოლი დიდ-ბედნიერებათ ჩათვლის თავს, რომ შვილის სადმე მიბარება შეეძლოს. როცა ბავშვი ძუძუმწოვრობის ხანას გადაცილდება, ის უფროსი და-ძმანის ან მეზობლის ყურადღების ქვეშ იმყოფება, უფრო ხშირათ კი სრულებით უპატრონოთ რჩება და ამნაირათ ეძლევა განუსაზღვრელი საშუალება თავის დაწვისა, წყალში ჩაყარვისა, ფანჯარიდან გადავარდნისა.

ძალიან იშვიათათ ხერხდება, რომ ბაღლი საბავშვო ბაღში მოჰყვას, საიდანაც ის პირდაპირ სკოლაში გადადის. მხოლოდ ამნაირ შემთხვევაში შეუძლია დედას თავისუფლათ ამოისუნთქოს, რადგანაც დარწმუნებულია, რომ მისი შვილი უფროსების ყურადღებისა და გავლენის ქვეშ იმყოფება და ამიტომ არაფერი ხაფათი და უბედურება არ მოვლის. ვერც საბავშვო ბაღები და ვერც სხვა ამგვარი დაწესებულებანი, რასაკვირველია, ვერ აღწევენ თავის მიზანს, ვერ აწვითარებენ ბავშვს ისე, როგორც უნდა და ვერც შეძლებენ ამას თანამედროვე კლასობრივ წეს-წყობილებაში; მაგრამ, რაც უნდა იყოს, მუშა-ქალისთვის ამ დაწესებულებათ მეტათ დიდი მნიშვნელობა აქვთ.

სიღარიბის გამო მუშა-ქალს არ შეუძლია შვილი რიგინათ აღზარდოს, მას ამისთვის არ ცალთა... შვილები იმყოფებიან დედის გავლენის ქვეშ მხოლოდ მუშაობის შემდეგ, კვირა-უქმე დღეებში, თუ, რასაკვირველია, ის ამ დროსაც არ მუშაობს. მაგრამ, აუტანელი შრომის გამო, იმდენათ მოქნეულია მისი სხეული, მისი გული იმდენი ბოლომითა და ვარმით არის სასე, იმდენი შინაური საქმე უგროვდება მთელი კვირის განმავლობაში, რომ მას ბავშვისთვის აღარ ცალთა...

რა გავლენა უნდა იქონიოს ამნაირ მდგომარეობაში მყოფმა დედამ შვილზე?!

დაგვიჩა წვრილ-ბურჟუაზიული ოჯახი, ეს სიძველეთა მუზეუმი, სალარო ყოველ-გვარი მცნების და ჩვეულებისა, რომელნიც, ოდესღაც ჩვენი წინაპრებისთვის უძვირფასეს განძს და წმიდათა წმიდას წარმოადგენდნენ. წვრილ ბურჟუაზიულ კლასის ცხოვრების პირობები არაფერს შემთხვევაში არ წარმოადგენენ მისაბამ მაგალითს... წვრილი ბურჟუაზია უიმედოთ იღუპება და, იმათ მასალა გარდა თავის მდგომარეობით მსხვილ ბურჟუაზიის უთანაშუორდება, პროლეტარიატის რაზმს უერთდება. ამ კლასის ქალები, ბაძავენ რა ყველაფერში მსხვილ ბურჟუაზიულ დასის ქალებს, ცდილობენ ბავშვების აღზრდიდან თავი გაათავისუფლონ. უმრავლესი მათი ნაწილი კი, იძულებულია სხვა რამე გარეშე სამუშაოს მოკიდოს ხელი, როგორც, მაგალითათ, კრევა, ქსოვა, მასწავლებლობა, და ამნაირათ, პროლეტარ-ქალებზე ცოტა უქმეთს მდგომარეობაში იმყოფებიან. როგორც ვხედავთ ბავშვებზე ზრუნვა და მათი აღზრდა ამ კლასის ქალებსაც თან და თან ხელიდან ეცლებათ.

ახლმა წარმოების პირობებმა მოსპეს რა ოჯახში მოსახმარი საგნების კეთების საჭიროება, დაარღვიეს ნიადაგი შვი-

ლის აღზრდისთვის სახლში. ქალი, რომელმაც საზოგადოებასათვის დაიწყო მუშაობა, იძულებული გახდა „ბუნებრივი დანიშნულებისათვის“ თავი დაენებებინა, რომელიც ბუნებრივი იყო მხოლოდ მინამდის სანამ ის ეკონომიურ პირობებს ეთანხმებოდა.

შვილების მოვლა და მათი აღზრდა მხოლოდ მინამდის შეიძლებოდა დედის განსაკუთრებულ ფუნქციით დარჩენილიყო, სანამ ქალი თავის მოქმედების თვისებით და ხასიათით ოჯახთან იყო შეკავშირებული. საოჯახო ცხოვრებას უსათუოთ ეკონომიური პირობების-დაგვარი ევოლიუტია უნდა განეცაღა, რადგანაც ოჯახი მხოლოდ ეკონომიურ კავშირს წარმოადგენს და არა ზნეობრივს. ოჯახის ეკონომიურ საფუძველთან ერთად მისი წევრების ზნეობრივი აზრი და შეხედულებანიც უნდა შეცვლილიყვნენ. აღზრდის საქმეში საზოგადოება თან და თან ოჯახის ალავს იქერს და, ზოლოს, უსათუოთ მის პირდაპირ მემკვიდრეთ გახდება. ეს ევოლიუტია; სამწუხაროთ, ჯერ არ დასრულებულა. ახალსა და ძველს შორის ბრძოლა—ეს მძიმე გარდასავალი ხანა, როგორც ვეღაფერს, ისე ბავშვების აღზრდის საქმესაც მეტათ აფერხებს. მაგრამ ოჯახი თან და თან იზღვება, ეს პროცესი ისეთი სისწრაფით ხდება, რომ მისი საბოლოოთ დასრულება ყოველ ექვს გარეშეა. ბავშვების აღზრდა ვადადის და უსათუოთ უნდა ვადავიდეს ოჯახიდან საზოგადოებაში, ეს საქმე, დედების ნაცვლათ, ნამდვილ პედაგოგებს უნდა ჩაუვარდეს ხელში. ქალი ვახდება თავისუფალი არა თუ როგორც დიასახლისი, არამედ როგორც დედა; მას უფლება უნდა ქონდეს ხელი მოკიდოს იმ საზოგადო მოღვაწეობას, რომელიც ეთანხმება იმის ნიქს და მიდრეკილებას და საზოგადოების მოთხოვნებებს. მისი სოციალური მდგომარეობა თან და თან დამსკავსება მამაკაცის მდგომარეობას და რაც უნდა იწუხონ და ეცადონ ამ ფაქტს იოტის ოდენათაც ვერ შეცვლიან.

ჩვენი აზრით, ამ მოვლენის გამო ტირილი არა ღირს. ის აზრი, რომ ქალი ვითომ თვით ბუნებამ შავილინა ბავშვების აღზრდელათ—უძველესი და დახვესებული აზრთაგანია, რომელსაც თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ადგილი არ უნდა ქონდეს.

ბავშვის ბუნებრივი აღზრდელათ დედა მხოლოდ ძუძუ-მწოვრობის ხანაშია, რადგანაც ამ დროს განმავლობაში შეიღსა და დედის შორის მართლაც ბუნებრივი კავშირი არსებობს. საზოგადოების მოვალეობა გამოიხატება იმაში, რომ დედის ორსულობის დროს შკალი ნორმალურ პირობებში ვითარდებოდეს, ხოლო ძუძუ-მწოვრობის ხანაში პატარას დედის მოვლა და შორუნველობა არ ნოაკლდეს. მაგრამ როდესაც ბავშვი ძუძუ-მწოვრობის ხანას ვადაცილებება—მისთვის სულ ერთია ვინ იქნება მისი აღზრდელი—დედა თუ ვინმე სხვა, აქ უმთავრესი მნიშვნელობა უცვლელ „ბუნებრივ“ მიზნებს როდი აქვთ,—გავლენა და მნიშვნელობა, უმთავრესათ, ცვალებად საზოგადოებრივ პირობებს აქვთ.

დედის აღზრდა კი არ წერთნის და ავითარებს ბავშვს, ავითარებს მხოლოდ გონიერული აღზრდა, რომელიც ბავშვის განვითარების კანონების ცოდნაზეა დამყარებული.

წინანდელი მარტივი შრომის განაწილების წყალობით, ქალი მართლაც „ბუნებრივ“ შვილების აღზრდელს და „ბუნებრივ“ ოჯახის მწარმოებელს წარმოადგენდა. მაშინდელი აღზრდა ისეთივე მარტივი იყო, როგორც მაშინდელი წარმოება. ცხოვრება თან და თან რთულდებოდა, შრომა თან და თან ნაწილდებოდა. სხვა მრავალ საქმესთან ერთათ

ქალს ბავშვების აღზრდაც გამოეცალა ხელიდან, რადგანაც ამ საქმემ, თანახმათ ცხოვრების ახალი პირობებისა, სპეციალური ცოდნა და განათლება მოითხოვა.

პირველ ყოვლისა დედის ვაჟების ტენიკური სწავლა გამოეცალა ხელიდან. მერე კი, თან და თან, ბავშვების გონებრივი განვითარება და, საზოგადოთ, აღზრდა,—ამ საქმისთვის სპეციალურათ მომზადებულ პირებს ჩაუვარდათ ხელში.

ახლა, რასაკვირველია, არავინ არ გაუხდება წინანდელი ამნირ შრომის განაწილებას, რადგანაც უპირატესობა და აუცილებლობა სპეციალისტების მასწავლებლობისა ცხადვუცხადესია. ეხლა ვეღარავინ იტყვის, რომ თავის შვილის ბუნებრივი და განსაკუთრებული მასწავლებელი უსათუოთ დედა უნდა იყოს.

ამ ნაირათ, დედის მნიშვნელობა, როგორც თავის შვილების აღზრდელისა, ეხლანდელი სწავლა-განათლების წყალობით, შესამჩნევათ შემცირდა.

ბავშვების აღზრდა განვითარებაში, დედის ადგილი საზოგადოებას უჭირავს ეხლა, დედა კი არა—საზოგადოება აწესრიგებს სწავლა-განათლების საქმეს, რომლისთვის სპეციალურათ მომზადებულ პირებს იწვევს. ამ გარემოების მიხეზნია—ერთი მხრით შრომის განაწილება, მეორეთი—ქალის ოჯახიდან ვასვლა და გარეთ მუშაობა.

ლოგმატიური დაქინება იმის შესახებ, რომ ქალი უსათუოთ თავის შვილების აღზრდელი უნდა იყოს, აშკარათ ეწინააღმდეგება სინამდვილის ფაქტებს. ფაქტიურათ ხომ დიდი ხანია, რაც ქალმა თავის შვილების აღზრდა მიატოვა.

როგორღაც სრულებით ავიწყდებათ, რომ ბავშვების აღზრდა ისეთივე სპეციალურია, როგორც ყველა სხვა სპეციალური საქმე.

როგორც ყველა სპეციალური საქმე, ისე აღზრდაც მოითხოვს აღზრდელისაგან ნიქს, მიწოდებას ამ საქმისთვის, რაც აუცილებელი საჭიროა ბავშვის ტენიკურ მომზადებისთვის და მის ყოველ-მხრივ განვითარებისთვის, თუ მაინცა და მაინცა სურთ, რომ ქალს ბავშვების აღზრდის საქმე მიაჩნონ ხელში მაშინ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მას ამ საქმისთვის შესწევს ყველა ზემო-აღნიშნული თვისებები; მაგრამ ნამდვილათ ეს აღარ არის—მხოლოდ უმცირეს ნაწილს ქალებისას შეუძლია, რომ ეს სერიოზული საქმე შეასრულოს.

ქალები არ იბადებიან პედაგოგებათ სწორეთ ისე, როგორც ვაკევი არ იბადებიან ხარახებათ, საღდათებათ და მხატვრებათ. ასეც რომ არ იყოს, ცხოვრების ახალი პირობების გამო, ქალს არ შეუძლია თავისი პედაგოგიური ნიქი განავითაროს.

პედაგოგიური ნიქი, როგორც ყველა სხვა ტალანტი, რომელიმე განსაკუთრებული სქესის თვისებას კი არ შეადგენს. ამ თვისებით არიან დაჯილდოებულნი კერძო პირები, რომელნიც ეკუთვნიან როგორც ერთს, ისე მეორე სქესს.

(შემდეგ აქნება)

განთავსებულია იმისთვის, რომელიც უნდა იქნას
 (საქმიანი მუშაობა)
 მხოლოდ უმცირესი
 რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.
 იმთავითვე შეიქმნა იმისთვის, რომელიც უნდა იქნას
 იმთავითვე შეიქმნა იმისთვის, რომელიც უნდა იქნას